

תדש תדש TIRŠI CHEŠVAN ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

STAVBA STÁNKU PRO SUKOT.

Dřevoryt z díla Johanna Leusdena *Philologus Hebraeo-mixtus*, Utrecht, 1663.

TRANSPORTY A SNĚM

Ani letos nezapomeneme na zahájení transportů. Sejdeme se ve čtvrtek 16. října a ve 14.00 hodin položíme kytici na Novém židovském hřbitově u kamene Lodžských a v 15. 30 u pamětní desky na zdi hotelu Mama Shelter v Praze 7, odkud transporty odcházely.

Sněm členů Tereziánské iniciativy se koná v úterý 21. října 2025 v zasedací místnosti ve 3. patře Židovské radnice v Maiselově 18, Praha 1. Zahájení v 10.00 hodin, prezence od 9.15 hodin.

Předsednictvo Tereziánské iniciativy

JEDNÁNÍ RADY FŽO

Ve středu 17. září se uskutečnilo třetí letošní zasedání Rady FŽO v ČR. Zúčastnilo se ho 35 členů rady a 5 členů revizní komise a jako host pan Israel Sharli Sabag, zástupce JDC pro Českou republiku. Na pořadu jednání byly následující body: 1. kontrola zápisu, 2. čerpání rozpočtu za druhé čtvrtletí 2025, 3. rozdělení daru ŽMP a finančního příspěvku, 4. rekonstrukce domu v Ústí nad Labem, 5. různé.

Předseda federace Petr Papoušek uvítal přítomné, konstatoval schopnost usnášení. Pan Israel Sharli Sabag pozdravil přítomné a přislíbil, že JDC bude i nadále podporovat aktivity v ČR.

1. Kontrola posledního zápisu: K zápisu nebyly vzneseny žádné připomínky.

2. Čerpání rozpočtu za druhé čtvrtletí 2025: Předseda informoval radu o průběžném čerpání rozpočtu za druhé čtvrtletí roku 2025. Rada vzala tuto informaci na vědomí.

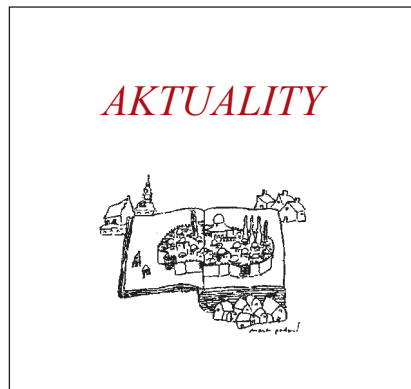
3. Rozdělení daru ŽM a finančního příspěvku od státu:

Finanční příspěvek od státu: Finanční náhrada od státu skončí v roce 2029. Rozdělení projednalo prezidium a navrhlo přerozdělení ve stejném poměru jako v minulých letech. V diskusi nebyl vznesen žádný protinávrh.

Usnesení: Rada FŽO schvaluje rozdělení finančních prostředků na provoz z příspěvku státu na roky 2026 a 2027 podle návrhu prezidia.

V době hlasování bylo přítomno 35 členů (27 osobně, 8 on-line), pro 33, proti 0, zdrželi se 2. **Rada FŽO schválila rozdělení finančních prostředků na provoz z příspěvku státu na roky 2026 a 2027 v předloženém znění.**

Rozdělení daru ŽMP: Prezidium projednalo návrh na rozdělení daru a navrhuje dar rozdělit podle klíče z přechozích let

s navýšením pro jednotlivé ŽO o 110 000 Kč a o 110 000 Kč celkově pro PO.

V diskusi se P. Pisk (ŽO Brno) dotázal, proč si FŽO z daru část ponechává a celá částka není rozdělena po regiony. P. Papoušek uvedl, že jednak je rozdělení daru ŽMP v kompetenci rady, a dále, že dar není rozdělován výhradně mezi obce, ale také mezi přidružené organizace. Uvedl, že FŽO si ponechává stejnou částku jako v loňském roce, přičemž příspěvky pro ŽO a PO byly navýšeny o 110 000 Kč. M. Hron upozornil, že FŽO má svůj rozpočet, v němž na straně výdajů musí být i odpovídající příjmy, a připomněl, že činnost FŽO je dlouhodobě z daru ŽMP hrazena.

Návrh usnesení: Rada FŽO schvaluje rozdělení daru ŽMP na rok 2026 podle návrhu prezidia.

V době hlasování přítomno 35 členů – pro 32, proti 0, zdrželi se 3. **Rada FŽO schválila rozdělení daru ŽMP na rok 2026 v předloženém znění.**

4. Rekonstrukce domu v Ústí nad Labem: P. Papoušek uvedl, že dům v Ústí je jediný majetek FŽO, který může generovat zisk, FŽO má k dispozici finanční prostředky, které je možné na rekonstrukci domu použít.

M. Pelíšek informoval, že po červnovém jednání Rady FŽO byla oslovena projektová kancelář, která zpracovala zjednodušený projekt včetně soupisu prací a slepého rozpočtu na požadovaný rozsah rekonstrukce. Tento rozpočet byl zaslán dvěma stavebním firmám: firma 1 zaslala nabídku ve výši 15,770 mil. Kč vč. DPH, firma 2 zaslala nabídku ve výši 13,470 mil. Kč vč. DPH. Aktualizovaná analýza návratnosti investice byla zaslána v podkladech. Po delší diskusi bylo navrženo následující usnesení:

Usnesení: Rada FŽO schvaluje provedení rekonstrukce bytů v domě v Ústí nad Labem na základě ekonomicky nejvýhodnější nabídky. V době hlasování bylo pří-

tomno 34 členů (27 osobně, 7 on-line), pro 26, proti 2, zdrželo se 6.

Rada FŽO rekonstrukci bytů v domě v Ústí nad Labem schválila. P. Papoušek pověřil M. Pelíška k dalšímu jednání se stavební firmou za účelem uzavření smlouvy o dílo.

5. Různé:

a) P. Papoušek informoval o chystané vzpomínkové akci k připomínce masakru 7. října 2023 v Izraeli.

b) Dále P. Papoušek informoval o připravě chanukového benefičního plesu.

c) Další ročník Světla porozumění se uskuteční 12. listopadu ve Španělské synagoze od 19 hodin. Všichni návštěvníci se musí z bezpečnostních důvodů předem registrovat.

Na závěr popřál předseda FŽO Petr Papoušek všem přítomným Šana tova 5786. Příští jednání Rady FŽO proběhne 17. prosince 2025. *řzo*

KAMENY ZMIZELÝCH

Na dvou místech v Hlinsku byly ve čtvrtek 18. září položeny další Kameny zmizelých, které připomínají židovské obyvatele města. Uctěna byla památka rodin Steinových, Singerových a Pragerových, jejichž členové žijící ve městě zahynuli během nacistického holocaustu.

Na Vinohradech byl položen Kámen zmizelých na počest Pavla Tigrida, exilového publicisty a bývalého ministra kultury. Akci inicioval Česko-německý fond budoucnosti. Pietní akt se konal v Kouřimské ulici a účastnily se ho i Tigridovy děti. *jd*

OBSAH

Vysoké svátky nás učí ctnosti **3**

Komentář k Tóře **4–5**

Už bylo hůř – rozhovor s editorem

Michaelem Daganem **6–8**

Za Borisem Lazarem **9**

Steinbrenerovi kreslíři – o výstavě

kreseb ve vimperském zámku **10–11**

V pravý čas – film Michaela Lockshina podle románu Michaila Bulgakova **12–13**

Rekonstrukcia židovského

cintorína v Bratislave II **14–15**

O edici Spisů Jiřího Weila **16–17**

O knize S. Vincenze

Na vysoké polonině **17**

Stanislaw Vincenz: Balagulové **18–19**

Jiří Weil: Šanghaj **20**

Izrael: Dva roky po 7. říjnu **21**

Výběr z českých médií **22**

Esek v Praze – o malém podnikání

a solidaritě s Andrewem Keenem **23**

Zprávy, kultura, inzere **24–27**

Zprávy ze světa **28**

Prožíváme možná nejpolarizovanější období v americkém politickém životě od občanské války (1861–1865). Průzkumy z loňského roku ukazují, že 80 procent Američanů se domnívá, že země je v otázkách hodnot velmi rozdělena. Podle jednoho průzkumu zhruba jeden ze čtyř Američanů ukončil přátelství kvůli politickým rozdílům. Naše současná tendence okamžitě odepsat ty, kteří s námi nesouhlasí, vytvořila klima nejen polarizace, ale i pohrdání.

Židovské svátky, které začínají na Roš ha-šana a vrcholí na Jom kipur, nás vybízejí k opačnému postoji. Tyto dny vyžadují pokoru, která zahrnuje uznání, že nemáme monopol na pravdu. Na Jom kipur Židé opakovaně recitují *Al chet*: litanii sehlání, která zahrnuje povýšenost, posměch, neúctu a bezdůvodnou nenávisť. Jedním z hlavních duchovních úkolů svátku je hledat odpuštění u těch, kterým jsme ublížili. V naší polarizované době je snad nejčastějším prohřeškem hřích jistoty: odmítání uznat legitimitu jakéhokoli názoru kromě našeho vlastního, neochota naslouchat komukoli mimo náš ideologický tábor.

TEST PRAVDY

Uznání hříchu jistoty otevírá prostor pro zvidavost a růst. Americká ústavní historie nabízí pozoruhodný příklad. V roce 1919 napsal soudce Oliver Wendell Holmes Jr. – jeden z otců zákona o svobodě slova – většinové stanovisko ve věci *Schenck v. Spojené státy*, v němž potvrdil odsouzení muže, který během první světové války distribuoval letáky proti branné povinnosti. Ale pak se stalo něco pozoruhodného: harvardský asistent jménem Harold Laski – 25letý Žid, který se sotva mohl rovnat významnému soudci – Holmesovi v sérii dopisů oponoval.

O devět měsíců později Holmes napsal to, co mnozí považují za nejdůležitější nesouhlasný názor v historii Nejvyššího soudu. V případě *Abrams v. Spojené státy*, kde hájil práva obžalovaných, kteří rozdávali letáky v jidiš proti americké intervenci v Rusku, Holmes formuloval teorii „trhu myš-

lenek“, která zůstává ústředním bodem jurisprudence prvního dodatku: „Konečného dobra lze lépe dosáhnout volnou směnou myšlenek“, napsal. „Nejlepším testem pravdy je schopnost myšlenky prosadit se v konkurenci na trhu.“

Holmes přijal to, co John Stuart Mill zdůrazňoval v díle *O svobodě* – že přesvědčení „nemá žádnou záruku, o kterou by se mohlo opřít; je pouze

tato, tak i ta slova jsou slova živého Boha.“ Nicméně [zákon] je v souladu s názorem školy Hilelovy.“

Jednalo se o radikální učení: nešlo o to, že jedna strana má pravdu a druhá se mýlí, ale že vzájemně se vylučující postoje obou škol byly slovy Boha, že pravda sama o sobě je mnohostranná. A přesto, když zákon vyžadoval volbu, převážily názory Hilela – ne proto, že jeho důvody byly lepší,

ale proto, že on a jeho žáci byli vstřícní a trpěliví a „učili jak své vlastní výroky, tak výroky školy Šamajovy“; dokonce názorům svých oponentů dávali přednost. Naslouchali a vítali nesouhlas.

Poselstvím není relati-

vismus. Je to epistemologická pokora: uznání, že považovat naše myšlenky za absolutní pravdu je forma modlářství, a uvědomění si, že i když můžeme být přesvědčeni o svých názorech, nemusíme být dogmatičti. Soudce Learned Hand, velký obdivovatel Holmesa, vystihl tuto skutečnost během projevu v Central Parku v roce 1944, v době vrcholící druhé světové války. Duch svobody, který definuje Ameriku, řekl, je „duch, který si není příliš jistý, že má pravdu“.

ODVAHA A MOUDROST

Vysoké svátky nám připomínají, že jistota může být nebezpečná. Jom kipur, Den smíření, je dnem zpovědi a pokání. Zpověď je možná díky uznání, že jsme se mohli mýlit – nejen v tom, co jsme udělali, ale i v tom, jak jsme si byli jisti sami sebou.

Demokracie nezávisí na absenci neshod, ale na naší schopnosti se s nimi vypořádat. Vysoké svátky jsou výzvou k zmírnění našich jistot, k přiznání naší arogance a k uznání, že odvaha a moudrost nespočívají v umlčování neshod, ale v tom, že se s nimi naučíme žít.

ZALMAN ROTHSCHILD

(Autor je docentem ústavního práva na Cardozo School of Law při Yeshiva University. Jeho úvaha vyšla v internetové verzi deníku The Washington Post 21. 9. 2025. Překlad a mezititulky redakční.)

ŽIDOVSKÉ VYSOKÉ SVÁTKY NÁS UČÍ ZTRACENÉ DEMOKRATICKÉ CTNOSTI

trvalou výzvou světu, aby dokázal, že je neopodstatněné“. Pravdy, které stojí za to zachovat, jsou ty, které obstojí ve zkoušce pochybností.

ROZHODNUTÍ A JEHO PROTIKLAD

Židovská tradice nabízí svou vlastní verzi této lekce. Talmud vypráví o rabínovi Jochananovi, který truchlil nad ztrátou svého studijního druha Reš Lakiše. Aby ho utěšili, poslali mu ostatní rabíni nového, slavného rabína Elazara ben Pedata. Jochanan však plakal ještě víc: „Jsi jako Bar Lakiš? Bar Lakiš, když jsem byl o něčem přesvědčen, zpochybňoval mé přesvědčení 24 námitkami a já mu odpovídal 24 odpověďmi, což vedlo k plněšímu pochopení zákona.“ Jochanan plakal nejen pro svého druha, ale také pro absenci oponentury. Pochopil, že pravda se neostří přitakáním, ale námitkami.

Staré židovské texty jdou ještě dále a někdy zpochybňují samotný předpoklad objektivní, absolutní pravdy. Na rozdíl od většiny právních systémů, Mišna a Talmud – klasické právní texty judaismu – kanonizují nesouhlas. Prakticky každé rozhodnutí je zachováno spolu se svým protikladem. Nikde to není tak zřejmé jako v talmudském záznamu debat mezi školami Hilela a Šamaje, které se neshodovaly v nesčetných otázkách židovského práva. Po třech letech debat o konkrétní právní otázce text vypráví: „Ozval se hlas z nebe a prohlásil: „Jak

HŘÍCH NETRPĚLIVOSTI A ZAPOMNĚTLIVOSTI (BEREŠIT)

Nebesa a země se všemi svými zástupy byly dokončeny.

Sedmým dnem dovršil Bůh své dílo, které dělal, a sedmého dne si odpočal ode všeho svého díla, které udělal.

A protože v něm Bůh odpočal ode všeho svého díla, které Bůh stvořil, aby bylo uděláno, požehnal Bůh sedmému dni a posvětil jej. (1M 2,1–3)

Text Tóry vyzdvihuje oproti šesti dnům stvoření jeho závěrečný den, přestože toho dne vlastně nebylo nic stvořeno. Ale to není tak docela pravda, protože byl stvořen, aby jím Bůh dovršil své dílo, takže byl součástí stvoření, dokonce tou nejdůležitější, protože byl stvořen jen k tomu, aby v něm Bůh *šabat*, odpočal od toho, co dělal předtím, tedy od dělání ze stvořeního, *ješ meajin*, něčeho z ničeho.

Každého dne s výjimkou dne druhého viděl Bůh, že to, co stvořil, je dobré. V případě šabatu tomu přece jenom bylo jinak. Protože v něm odpočal ode všeho svého díla, které stvořil, aby bylo uděláno, Bůh požehnal sedmému dni, a ještě navíc jej posvětil. *Keduša*, hebrejský výraz pro posvěcení, nemá co činit se světlem, ale s oddělením ode všeho fyzického. Svatost šabatu tak znamená, že na rozdíl od jsoucen šesti dnů je jsoucí z principu, ale ne svým obsahem, poněvadž principem jeho bytí je nepřítomnost všeho jiného, než je on, totiž odpočinek.

V době existence Jeruzalémského chrámu byl na úvod večerní šabatové chrámové bohoslužby přednášen Levity 92. žalm, *mizmor šir le jom hašabat*, Zpěv pro den odpočinku. Večerní šabatová bohoslužba je jím uváděna dodnes, i v době, kdy chrám fyzicky neexistuje. Přitom v něm autor úmyslně vypustil jakoukoli přímou narážku na šabat a v celém textu není šabat ani jednou zmíněn. Autor se naopak snaží zodpovědět otázku, proč na zemi v takové hojnosti vyrůstají hřišníci a daří se jim v tomto světě. Nakonec nalézá odpověď v tom, že čas tohoto světa dává hřišníkům maximální příležitost rozvinout špatnost a v důsledku toho je možné je rozestat od spravedlivých a vymýtit tak lidskou špatnost jednou provždy ze světa.

Přesto *mizmor šir lejom hašabat* začíná doporučením *děkovat za to Bohu a vyzpěvovat jeho nejvyššímu jménu. Vypovídat ráno tvou milost a za nocí tvou věrnost (...) poněvadž jsi mi způsobil radost svými skutky. (...) Jak veliké jsou skutky tvé, Hospodine, jak hluboké jsou tvé myšlen-*

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: *Adam, Eva a zakázané ovoce*, 1960.

ky! Prázdný člověk to neví a blázen toto vše nepochopí. Protože spravedlivý, jak palma rozkvetne, zesílí jak cedr na Levanu, v domě Hospodina zasazení budou přivedeni k rozkvětu v nádvořích našeho Boha, ještě ve vysokém stáří budou mladí, čerství a plní mízy budou, aby mohli říci, že Hospodin je čestný, má skála a špatnosti u něj není.

O něčem podobném slyšíme v mišně Avot, kde je tento svět přirovnán k prostoru před královskými komnatami, kde mají duše příležitost se na setkání s králem připravit. Proto autor mišny Avot považuje za nutné poukázat na to, že jeden dobrý skutek v prostoru tohoto světa vydá za všechno dobro, jež lidskou duši očekává ve světě, jenž vzejde spravedlivým po něm v králově přítomnosti. Jedna jediná zásluha na vahách spravedlnosti může být pro přijetí prosebníka rozhodující. A naopak jediný okamžik ve světě, o němž jsme věřili, že přijde, vydá za celý život v tomto světě.

Požehnání a svatost jsou svým způsobem protiklady, protože Boží požehnání rozmnožuje materiální dobra v tomto svě-

tě, a svatost, jak často zdůrazňuje pražský Maharal, znamená naopak oddělenost svatého od všeho materiálního. Výstižně je to rozvedeno v midraš, jímž je vysvětleno, proč Bůh začal celou Tóru znakem bet, což je také číslice 2, a ne znakem alef, číslicí 1. Námitku, že by Tóra měla začínat A, rozptyluje midraš tím, že písmenem B začíná Beracha, požehnání, protože pro tento svět je charakteristická materiální hojnost a mnohost. Alefem naopak začíná Desatero, protože Anochi shrnuje všechno v jedno jediné Já: „Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, jenž tě vyvedl z egyptské země, domova otroků.“

Je to však šabat, a ne některý ze šesti dnů, kdo přijímá jak požehnání, tak posvěcení, svatost. Proto je v jiném žalmu chápán ve světle poznání, že požehnání, jehož se mu dostalo, pramení ze svatosti osmého dne. Osmý den je v Tóře uveden ve třech souvislostech, nejprve je to zákaz obětovat Bohu zvířecí mládě v sedmi dnech, kdy je „pod svou matkou“, ale počínaje osmým dnem. Osmý den je také dnem obřízky, *ot brit*, znamením smlouvy s Bohem, že je židovský chlapec zaslíben Bohu. A osmého dne byl také zasvěcen Bohu oltář.

Přechod mezi sedmým a osmým dnem je tak chápán jako proměna tohoto světa v metafyzický *olam haba*, svět, jenž přišel, protože už byl. Proto, vycházíme-li z Žalmu 92, je třeba chápat šabat skutečně jako *ot leolam*, znamení světu a světa. „Leolam“ však můžeme číst i „navždycky“, což by znamenalo, že je součástí nekonečna jako k šestému dni se klonící první kruh osmičky. To by vysvětlovalo, proč je šestý den označen za „ten šestý“, protože v něm byl stvořen člověk, zralý pro sedmý i osmý den. Osmý začíná, kde sedmý končí, konec a počátek se protínají ve světě čísel jak ve znaku ležící osmičky, tak stojícího nekonečna.

To měl asi na mysli Rambam, jenž pokládal *olam haba* za tímto světem zakrytou, a tak i neviditelnou součást jednoho a téhož světa. Otázka, jak chápat *olam haba* v tradičním pojetí příběhu Gan Eden, je nabitelná. Tóra nás nechce učit o nějakém člověku, který se do Gan Eden dostal náhodou. Neokusil tam z ovoce stromu života třetího nebo čtvrtého roku, kdy je buď nezralé, anebo patří pouze sadaři, ale z netrpělivosti nebo ze zapomnělosti, poněvadž o tom věděl. Proto byl člověk odtamtud po právu vyhnán, a něco nám říká, že bychom pro příště měli být lépe na pozoru, s kým to v ráji mluvíme.

EFRAIM K. SIDON

VEZOT HA-BRACHA**(5M 33,1–34,12)**

Judaismus je jedinou civilizací, která svůj zlatý věk neklade do minulosti, ale do budoucnosti. Slyšíme to na začátku příběhu o Mojžíšovi, ale až na jeho konci si uvědomíme jeho význam. Když se Mojžíš ptá Boha, jak se jmenuje, Bůh odpovídá: „Ehje ašer ehje.“ Doslova: „Budu tím, jímž budu“ (2M 3,14). Předpokládáme, že to znamená zhruba: „Jsem, co jsem – nepopsatelný.“ To může být část významu. Ale zásadní je: Mé jméno je budoucnost. „Jsem, co bude.“ Bůh je ve volání z budoucnosti do přítomnosti, z cíle k nám, kteří jsme stále na cestě. To, co odlišuje judaismus od křesťanství, je to, že na otázku: „Přišel již Mesiáš?“ zní židovská odpověď: „Ještě ne.“

„Tu práci nemusíš dokončit, avšak ani s ní nesmíš o své vlastní vůli přestat“ (Výroky otců II, 21). Výzvy, kterým čelíme, nelze nikdy vyřešit jednoduše, rychle a úplně. Úkoly trvají mnoho životů. Přesahují život jednoho člověka, i toho největšího, jsou mimo dosah jedné generace, i té nejschopnější. Na závěr Páté knihy Mojžíšovy čteme: „A již nepovstal v Jisraeli prorok jako Moše, jehož by Hospodin znal tváří v tvář“ (5M 34,10). Ale ani život takového proroka nebyl úplný.

Když si ho představíme na hoře Nevo, jak hledí do dálky přes Jordán na Izrael, cítíme nezměrnou pravdu, s níž se musíme všichni vypořádat. Každý člověk má zaslíbenou zemi, které nedosáhne, horizont, který nezdolá. Úkol je větší než my, a bude žít i po nás, stejně jako něco z nás bude žít v těch, na které jsme měli vliv.

Největší chybou, kterou můžeme udělat, je nečinnost, k níž se uchylujeme, neboť si myslíme, že nezvládneme všechno. I Mojžíš zjistil, že není na něm, aby úkol dokončil. To učinil až Josua, a i tehdy byl příběh Izraelitů teprve na začátku. Mojžíšova smrt nám říká něco zásadního o smrtelnosti. Život neztrácí smysl proto, že jednoho dne skončí. I v tomto světě se však už stáváme součástí věčnosti: Píšeme svou kapitolu v knize příběhu našeho lidu a předáváme ji těm, kdo přijdou po nás. Úkol vybudovat spravedlivou společnost je větší než jakýkoli lidský život. Svět je stále násilný a agresivní, mír nám stále uniká, stejně jako mnoho jiného. Ještě jsme nedosáhli cíle, i když ho vidíme v dálce, stejně jako Mojžíš. Tóra končí bez konce, abychom věděli, že jsme stále na cestě.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY**v pražských synagogách tišri / chešvan 5786 – říjen 2025****Staronová synagoga**

1. 10. středa	předvečer Jom kipur Kol nidrej a maariv	18.22 hodin
2. 10. čtvrtek	JOM KIPUR 3M 16,1–34; mf: 4M 29,7–11; hf: Iz 57,14–58,14 MAZKIR musaf mincha, neila, tekia a maariv	šachrit 8.00 hodin 11.00 hodin 11.30 hodin od 16.25 hodin <i>konec půstu a svátku 19.27 hodin</i>
3. 10. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	18.18 hodin
4. 10. sobota	HAAZINU 5M 32,1–52; hf: 2S 22,1–51	<i>konec šabatu 19.22 hodin</i>
6. 10. pondělí	předvečer Sukot mincha a maariv	18.12 hodin
7. 10. úterý	1. den SUKOT 3M 22,26–23,44; mf: 4M 29,12–16; hf: Za 14,1–21 mincha a maariv	šachrit 9.00 hodin 18.20 hodin
8. 10. středa	2. den SUKOT 3M 22,26–23,44; mf: 4M 29,12–16; hf: 1Kr 8,2–21	šachrit 9.00 hodin <i>konec svátku 19.14 hodin</i>
10. 10. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	18.03 hodin
11. 10. sobota	ŠABAT CHOL HAMOE KOHELET 2M 33,12–34,26; mf: 4M 29,23–28; hf: Ez 38,18–39,16	<i>konec šabatu 19.08 hodin</i>
13. 10. pondělí	předvečer Šmini aceret mincha a maariv	17.57 hodin
14. 10. úterý	ŠMINI ACERET 5M 14,22–16,17; mf: 4M 29,35–31; hf: 1Kr 8,54–9,1 MAZKIR mincha maariv a hakafot	šachrit 9.00 hodin 11.00 hodin 18.05 hodin 18.25 hodin 19.01 hodin
15. 10. středa	předvečer Simchat Tora SIMCHAT TORA 5M 33,1–34,12; cht: 5M 33,27–1M 1,1–2,3 mf: 4M 29,35–30,1; hf: Joz 1,1–18 hakafot	šachrit 9.00 hodin 10.00 hodin <i>konec svátku 18.59 hodin</i>
18. 10. sobota	BEREŠIT 1M 1,1–6,8; hf: Iz 42,5–43,10 BARCHI NAFŠI	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 18.54 hodin</i>
22. 10. středa	1. den Roš chodeš chešvan	
23. 10. čtvrtek	2. den Roš chodeš chešvan	
25. 10. sobota	NOACH 1M 6,9–11,32 hf: Iz 54,1–55,5	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 18.41 hodin</i>
1. 11. sobota	LECH LECHA 1M 12,1–17,27 hf: Iz 40,27–41,16	šachrit 9.00 hodin <i>konec šabatu 17.29 hodin</i>

Vysoká synagoga*Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, v pondělí a ve čtvrtek v 7 hodin.**Mincha ve všední dny ve 14 hodin, o šabatu ve 13.30 hodin.*

8. 10. středa	2. den SUKOT	mincha ve 13.20 a maariv v 19.05 hodin
17. 10. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	17.49 hodin
24. 10. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	17.35 hodin
31. 10. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	16.22 hodin

Jeruzalémská synagoga*Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.*

1. 10. středa	EREV JOM KIPUR (začátek půstu 18.22)	Kol nidrej a maariv 18.05 hodin
2. 10. čtvrtek	JOM KIPUR mazkir 11.00; mincha 16.25; neila 17.35; tekia 19.18 maariv 19.20 hodin.	šachrit 8.00 hodin <i>konec půstu a svátku 19. 27 hodin</i>
6. 10. pondělí	předvečer Sukot	začátek 18.12 hodin
7. 10. úterý	1. den SUKOT	šachrit 8.45, maariv 18.20 hodin
8. 10. středa	2. den SUKOT	šachrit 8.45 hodin
13. 10. pondělí	předvečer Šmini aceret	17.56 hodin
14. 10. úterý	ŠMINI ACERET	šachrit 8.45 hodin, MAZKIR 11.00 hodin
15. 10. středa	SIMCHAT TORA	šachrit 8.45 hodin, HAKAFOT 10.00 hodin

UŽ BYLO HUŘ

O otcově rukopisu a naději s editorem Michaellem Daganem

MICHAEL DAGAN (nar. 1967) studoval na Telavivské univerzitě filozofii, literaturu a psychologii, později získal diplom i v oboru business administration. Působil jako literární a divadelní kritik v telavivském listu *ha-Ir*, poté čtvrtstoletí jako editor deníku *Haarec*, v němž se věnoval především ekonomickým záležitostem, posléze jako šéfredaktor jeho vikendové přílohy a zástupce šéfredaktora celého listu. Před třemi lety objevil doma v pozůstalosti svého otce, divadelníka, básníka a psychologa Pavla Fischla (mladšího bratra spisovatele Viktora), který v Izraeli přijal jméno Gabriel Dagan, rukopis válečných deníků a autobiografického textu o Osvětimi, kam byl deportován na podzim 1944.

Díky editorské péči Michaely Rozov, nakladatelství Ústavu pro studium totalitních režimů a nakladatelství Argo vyšla nedávno osvětímská próza pod názvem *Jen čtyři měsíce*. Pavel Fischl ji napsal roku 1946. Dokumentárně věcným, živým, ale současně přemýšlivým a citlivým způsobem, připomínajícím dílo Prima Leviho. Je-li toto člověk, v ní popisuje každodenní zkušenost z tábora smrti, následné otročké práce v továrně, pochodu smrti, který přežil díky pomoci přátel, ale také neschopnost vyličit toto vše lidem venku, a to ani těm nejbližším. Edici v *Argu* ilustroval Zvi Tolkovsky, s nímž jsme hovořili v minulém čísle. (Deníky vydává pražské nakladatelství P3K.)

Michaeli, studoval jste hodně oborů. Který vám byl nejbližší?

Začal jsem jako člověk, který hodně čte, který i píše; v mládí jsem psal básně a pár mi jich otiskli. Napsal jsem také hru, která byla uvedena na divadelním festivalu v Izraeli. Tvořily ji výjevy, do nichž se promítala fyzika, politika a naše realita. Skončil jsem u novinářiny a myslím, že to, co jsem předtím studoval, mi při mé práci pomáhá.

Jak na vaši profesi hleděli otec a strýc? Ovlivnili vás?

Určitě. Než jsem začal naplno pracovat v *Haarecu*, psal jsem pro místní telavivské noviny *ha-Ir* recenze na knihy a divadelní představení, asi rok jsem byl divadelní kritik, měl jsem rád divadelní prostředí stejně jako otec a strýc Viktor.

V deníku *Haarec* jsem začínal jako redaktor. To místo jsem získal díky dobré znalosti hebrejštiny, sledoval jsem, aby se autoři přesně vyjadřovali. Po několika letech jsem postoupil na vedoucího rubriky, která se zabývá trhem s nemovitostmi, pak, roku 2004, jsem se stal zástupcem hlavního editora ekonomického měsíčníku *The Marker*, zaměřeného na obchodování, a to i v globálním měřítku. Tenhle časopis se později stal součástí *Haarecu*.

Foto Anna Tomášková.

Jak byste jako odborník komentoval současný stav izraelské ekonomiky?

Nic moc. Pokud válka potrvá a nastane ekonomický bojkot Izraele, situace se ještě zhorší. Bojkot už se do jisté míry děje, například Španělsko ruší vojenské zakázky, ale může to být mnohem vážnější, jak ukazuje nedávná premiérová řeč.

Netanjahu totiž nedávno oznámil, že bychom měli být „super Sparta“ a snažit se o nezávislé hospodářství, což si v dnešním světě a v případě státu, jakým je Izrael, opravdu nedovedu představit. Ale přeloženo do lidské řeči – znamená to, že se špatná situace, kdy je všechno nesmírně drahé, může ještě hodně zhoršit. Na druhé straně to řekl premiér, který už ve funkci dožívá, takže musíme doufat, že se do čela státu dostane někdo rozumnější. Ale než se věci skutečně zlepší, potrvá to. U nás je taková drahost, že se dívám, že lidé přežívají; když má někdo hypotéku,

vydá na ni průměrně až dvě třetiny průměrného platu, což je šílené.

Mluví se hodně o tom, jak jsou Izraelci navzájem solidární. Vy sám už nejste rezervista, nemusíte bojovat, snažíte se v nějaké oblasti pomáhat ostatním?

Jako editor pomáhám organizaci *Natal*, což je neziskové uskupení, které pomáhá lidem s posttraumatickým syndromem (PTSD) a od 7. října 2023 je velice aktivní. PTSD je hodně vážný problém, u nás jako by vypukla úplná epidemie. Nejprve jím trpěli civilisté, kteří přežili masakr 7. října, trpěli jím i ti, kdo se na místo vypravili, aby bránili napadené ve chvíli, kdy armáda nebyla na místě.

Pak nastala druhá vlna, spojená s regulační válkou s Hamásem, kdy jsou lidi nasazováni do boje na stovky dnů. Na ulicích izraelských měst vidíte billboardy s údaji, kam se lidi s PTSD mohou obrátit o pomoc, informace se objevují i v televizi, zmínky jsou všude.

Pokud člověk trpí touto poruchou, může být poslán znovu do boje?

Zaleží na okolnostech a na tom, jak je trauma silné. Jsou i lidé, a není jich málo, kteří mají mírné příznaky, myslí si, že to zvládnou, a vracejí se do boje; časem se jejich stav spíše zhorší. A není výjimkou, že opakovaně povolání rezervisté prostě řeknou svému veliteli: Už nemůžu, necítím se na to, a on jim řekne: Ok, tentokrát zůstaň doma. Pokud máte opravdu vážné problémy a diagnózu, do války se nevracíte. Těchto případů je hodně. Osobně znám hodně lidí, kteří nastoupili do boje velice ochotně, ale neexistuje síla, která by je dostala zpátky do Gazy.

Je situace horší než při jiných válkách, které Izrael vedl?

Sám jsem byl v armádě v letech 1985–1988, zažil jsem dozvuky války v Libanonu, i tehdy byla spousta případů PTSD. I tenkrát byla situace chaotická, mnoho vojáků mělo pocit, že bojují ve zbytečné válce.

Ale současná válka je horší, protože je tak dlouhá a brutální. A začala tak nesmírně traumatizujícím způsobem: Teroristé Hamásu nás překvapili, zmasakrovali, spálili, znásilnili civilisty, ženy, děti... Podpálili celé kibucy... Obsadili vojenské základny a vzali do zajetí spoustu lidí, několik desítek drží dodnes. Jsou v hrozném stavu a nedostanou se k nim ani členové Mezinárodního červeného kříže, a po-

pravdě, ani se o to moc nesnaží. Hamás vypustil video, jak si naprosto zubožený rukojmí musí kopat vlastní hrob. S tímhle vším musíme žít, a tak není divu, že společnost je hluboce traumatizovaná.

Jak se jako syn přeživšího holokaust vyrovnává s rétorikou, že v Gaze probíhá genocida?

Pokud bychom se drželi striktně definice, o genocidu se samozřejmě nejedná. Ale myslím si, že se děje spousta věcí, které v pořádku nejsou: rozsáhlé demolicе budov, které podle mě nemají zcela smysl, po určitou dobu panoval nedostatek humanitární pomoci. A ve vládě sedí ultrapravicoví ministři, Itamar Ben Gvir a Becalel Smotrič, kteří v podstatě říkají: Všechno zničme a všechny vyžehneme. Nemluví sice o nějakém konečném řešení, jaké vyhlásili nacisté Židům, ale jejich projev jsou velice nepřátelské. Ben Gvir třeba nedávno sliboval policistům, že všichni budou mít domky na pobřeží Gazy.

Těžko se pak něco vysvětluje lidem venku, v cizině, těm, kdo neznají poměry v Izraeli, neznají naši armádní etiku, neví, že izraelští vojáci skutečně obyvatele před útokem varují, vyzývají je k evakuaci a snaží se necílit na civilisty. Jako v každé válce se i v téhle najdou lidé, kteří nejednají podle pravidel, ale určitě to není norma.

Na policejní domky na pobřeží v Gaze zřejmě nikdy nedojde.

V Izraeli lidé vědí, že se to nestane. 85 procent židovských obyvatel Izraele takové řeči nebere vážně, je to absolutně nerealistické. Ale v zahraničí slyší, co vládní ministr slibuje, a děsí se.

Většina Izraelců se domnívá, že do půl roku, do roka, podle vývoje politické situace, už tahle vláda nebude u moci, nastoupí někdo rozumnější, schopný dělat reálnou politiku, všechno se změní. Ale do té doby musíme jako izraelští občané snášet, co vláda prohlašuje a dělá, co pak lidé venku sledují v klipech v televizi nebo na sociálních sítích a nevědí, nebo se nesnaží zkoumat, co si většina lidí v Izraeli myslí. 7. říjen byl něco strašného, nepředstavitelně hrozného, ale přesto si podstatné procento lidí v Izraeli nepřejde, aby Gazané byli ze země vyhnáni.

Volby mají být v listopadu 2026.

Ano, může se také stát, že budou dříve, podle toho, jak se zachovají ortodoxní poslanci, kterým jde hlavně o tom, aby chadim, tedy přísně ortodoxní a ultraortodoxní Židé, nebyli odváděni na vojnu, což už ale chtějí dokonce i poslanci Likudu. Jenže může nastat i jiný scénář, pravý opak, tedy že volby nebudou ani za rok, pokud Netanjahu bude stále prodlužovat válku a vyhlásí něco jako krizový stav, čímž omezí demokratický režim. V zemi už na tohle téma koluje spousta konspirací a spousta hrůzných prognóz. Uvidíme, jak se premiér zachová a jak na to zareaguje veřejnost.

Jednal jste někdy v době své novinářské kariéry s vaším předsedou vlády?

Setkal jsem se s ním, když hovořil k lidem, kteří tvoří *The Marker* (dnes už součást *Haarecu*). Je to nesmírně impozantní člověk, inteligentní, rozumí tržní ekonomice jako málokdo, ví, o čem běží, není to diktátor jako Putin. Musí vědět, že hi-tech

tura a zdroje Hamásu jsou natolik zdecimované, že hnutí nepředstavuje vážnější nebezpečí, totéž lze říct o Hizballáhu v Libanonu a alespoň dočasně o jaderné hrozbě z Íránu.

Izrael ani arabské státy, ani USA už nedovolí, aby se Hamás vzpamatoval, aby znovu ožil. Věřím, že díky novým mechanismům se bude vědět, kam plynou peníze z Kataru, že v obnovené Gaze nastane nový stav, kdy ji budou kontrolovat Palestinci a koalice arabských vlád, nastane jiná realita. V tomhle směru jsem optimista. Většina lidí v Izraeli, včetně izraelských Arabů, chce žít normální život, pokud možno v míru.

Nemáte vůbec strach?

Nikdy nemáte úplnou jistotu, že teroristé znovu nezaútočí, ale rozhodně jsou zcela zásadně oslabeni. Spíše se obávám toho, kam Netanjahu povede Izrael – jak vnitrostátně, tak mezinárodně. Hraje dvojí hru: na jedné straně je hrdý, co vše se podařilo, na druhé straně pěstuje stálý pocit krize.

Ale ještě bych se vrátil k naději: Než jsem jel do Prahy, znovu jsem si přečetl knihu svého otce, kterou mám v hebrejském překladu. Přeložila ji Míša Rozov, já jsem překlad zredigoval, trvalo nám to asi rok. Chtěl jsem mít text čerstvě v hlavě. Svěho otce a matku a všechny, kdo přežili holokaust, беру jako inspiraci. Prožili o tolik horší časy, než jsou ty naše, a dokázali přežít a udržet si víru do budoucnosti, udržet si naději.

Na to myslím, když mám pocit, že je všechno hrozné. Připomínám si, že už bylo hůř.

Myslíte si, že kniha vašeho otce o jeho věznění v Osvětimi vyjde v hebrejštině?

Doufám, že ano. Ale obávám se, že teď na to není nejvhodnější doba. Protože hodně lidí vnímá útok 7. října 2023 jako druhý holokaust, jako nejhorší teror vůči Židům od druhé světové války. Což je pravda. Takto traumatizovaný národ nechce číst knihu o Osvětimi.

Jak jste rukopis objevil?

Táta zemřel roku 2008, maminka 2022, a pak jsem teprve začal prohlížet otcův archiv. (pokračování na str. 8)

Prezentace knihy *Jen čtyři měsíce* a vernisáž výstavy Zvi Tolkovského v galerii Ztichlá klika. Zleva Michaela Rozov, Z. Tolkovsky, M. Dagan. Foto Jülia Holáňová, ÚSTR.

národ nemůže existovat jako vojenský stát, jako starověká Sparta. Lidé, hlavně v Tel Avivu, jsou zvyklí na západní život, na svá auta, na pohodlí, na kulturu, kavárny, na cesty do ciziny, ti nebudou trávit život ve válkách nebo v přípravách na ně. Možná by s tím souhlasili osadníci, kteří jsou v podstatě neustále v pohotovosti.

Co vám v téhle době dodává sílu a naději?

Pořád si říkám, že nakonec musí zvítězit zdravý rozum. Naději mi dodávají i průzkumy veřejného mínění, podle kterých přes polovinu obyvatel už nechce, aby válka pokračovala. Nevidí v tom prohru s Hamásem, protože struktura, infrastruk-

UŽ BYLO HUŘ

(dokončení ze str. 7)

Narazil jsem na rukou psané sešity, ale tehdy jsem si naplno neuvědomil, že se jedná o deníky, nikdy mi o nich neřekl. Zarazila mě data u zápisů, připadalo mi to zvláštní. Neumím česky, táta mě nikdy nijak neučil, nenutil, vlastně mluvil rodným jazykem jenom se svými českými přáteli.

Deníky si psal v Terezíně, a než ho deportovali do Osvětimi, předal je někomu, kdo mu slíbil, že udělá totéž, bude-li muset na východ. Takže zápisky schovala několik lidí. Pak jsem narazil na rozhovor, který otec kdysi dával, a v něm zmínil, že si v Terezíně psal deník. Všechno jsem pochopil, byl to citový šok. V jednom sešitu byly také zápisky z Abertam z roku 1946, tedy jeho osvětimský příběh.

Mluvil s vámi tatínek o válce?

Občas ano, vím, že o holokaustu hovořil i pro *Roš chodeš* (Rch 2/2002, pozn. red.). Táta se vzpomínám na válku nevyhýbal jako někteří přeživší, dokonce na to téma často žertoval, kdykoli bylo nějaké jídlo, poznamenal: Tohle je mnohem lepší než v Terezíně, lepší než v Osvětimi! Ale nebylo to souvislé vyprávění, jak je zaznamenáno v knize, navíc v ní vystupují další postavy, především jeho přátelé. V knize je fotografie jednoho z nich – Jirky. Jsem v kontaktu s Jirkovým synem Michaelem Juhnem, který žije v Herzliji. Díky otcovu textu teď vidím, jak jsou si otec se synem podobní, plní energie, optimismu.

Pak jsem si uvědomil, že jsem možná o těch notesech slyšel, ale protože jsem se tématu snažil spíše vyhnout, nevěnoval jsem tomu dost pozornosti nebo jsem to nějak vytěsnil z paměti. Každopádně mě ten objev rozrušil a dojal, tolik let po jeho smrti jsem držel rukopis a pak jsem si ho mohl přečíst v hebrejském překladu! Vlastně jsem se i trochu styděl, protože jsem za jeho života neměl ucelenou ani přesnou představu, co v Osvětimi zažil a jak přežil.

Poslední otázka se týká vztahu obou bratrů. Na konci knihy *Jen čtyři měsíce* si autor představuje, jak se setká s bratrem a jak mu nebude schopný říct, co prožil. Bylo to tak ve skutečnosti?

Jejich vztah to určitě ovlivnilo. Měli se opravdu nesmírně rádi, zůstali sami z celé rodiny, rodiče zemřeli ještě před válkou a sestra Minda zemřela v Americe na rakovinu. Ale táta vůči Viktorovi určitou hořkost cítil. Viktor se snažil dostat mého otce ven, ale nepovedlo se mu to, a cítil se provinile, přesné okolnosti

nevím, to mi nesdělili. Otec měl však s tím, jak sdělit zkušenost z Osvětimi, obecně problém, hodně se tím zabýval. Napsalo tom hru *Shledání*, v níž se svobodný člověk mění ve vězně nacistů. Byl to pokus, jak vysvětlit lidem v Izraeli (ale možná i jinde), co se dělo, jak se nemohli bránit – ale myslím, že byla určena primárně jeho bratrovi, Viktorovi.

Ta hořkost se týkala spíše obecné neschopnosti komunikace mezi lidmi, kteří prošli tak hrůznými věcmi, a ostatními. Věděl, jak těžké je vyjádřit něco takového slovy, to byl možná také důvod, proč své vzpomínky, které jsou podle mě opravdu dobré, nevydal a proč napsal svou hru – ve které se nejen mluví, ale také ukazuje, předvádí. Otec byl k vlastnímu psaní celkově velice kritický. Cítil jsem, že je duší spisovatel, dramatik, ptal jsem se ho, zda to tak vnímá. A on mi řekl: „Píšu, jenom když musím. Nedokážu se nutit.“

Nechtěl se stát autorem holokaustu, i když po jistou dobu v 70. letech byl v tomto směru celebrita, poté co ho jako prvního přeživšího pozvali do televize, aby vyprávěl o svém životě, tedy i o Terezíně a Osvětimi. Vybrali si ho proto, že ho lidé znali – jako herce, režiséra, dramatika. Ale nechtěl být v tomhle ohledu „profesionál“, nechtěl nést takové břímě. Bral to jako vlnu, která se vzedme a zase opadne. Takový prostě byl.

ALICE MARXOVÁ

Pavel Fischl

NÁVRAT

Dou ulicí a zrovna tou kerou dřív taky chodívali děravou botu obutou a zavšivený černý hlavy

Sem tam se někdo votočí „Fuj!“ řekne kouká rychle zmizet a nevidět jim do vočí hrome ten vítr to je svízel

Vohrnout flígr to je zima kam jít jó my sme svobodný no tohle to je teda prima bejt pes vzal by tě pohodný Jak tady couráš po ulicích bez pána střechy nad hlavou dyk seš jak postrach klidně spících dyk seš na ulicích záplavou

špíny a hnusu Bída byla můj milej ale není už Že není? Kde se položila? Jako že teda sem prej muž

na její hrob bych s kytkou dojel a řek bych Bído hnuse věř: já sem to v žití stejně projel tak co mi věšej na páteř

eště ty pohledy lidskejch vočí dyk já vím dobře sám co sem ten kdo si v tomhle prsty smočil má bulíka teď na nose

Dyk myslel že jde z pekla k ráji a teď tu stojí ve městě z kerýho vyšel tehdy v máji v kalhotách jen a ve vestě

Těch věcí naráz až se potí chce se mu brečet sundá čapku spíš zdraví kostel než tu babku co vyšla tamhle vod naproti

Pak ztichne ulicí se šourá vzpomíná na ty co nežijou hrome to po nich zbyla d'oura kerýpak ruce ji zašijou

A copak voni nejsou s náma Karel a Jirka a František jak bych je viděl za branama a chtěl bejt s nima

VŠECH ŽIVEJCH LÉK

(Báseň *Návrat* ze sbírky *Obyčejné verše* z roku 1945 uvádí text *Jen čtyři měsíce*.)

ZA BORISOM LAZAROM

29. 1.1946–4. 9. 2025

4. septembra 2025, v popoludňajších hodinách, ma zastihla správa, že Boris Lazar „bol povolaný k osobnému stretnutiu s Hospodinom“, tak to bolo formulované na smútočnom oznámení, ktoré prišlo o deň neskôršie.

Boris bol môj celoživotný blízky priateľ, súputník, silne ma ovplyvnil, za veľa som mu vďačný. Prvé moje spomienky na neho sú z predškolských čias, z počiatku päťdesiatych rokov minulého storočia. Bývali sme blízko seba, chodili sme spoločne do základnej školy, mali spoločných známych a priateľov. Priateľstvo pretrvalo celý život, z neho prvú polovicu strávil Boris v Bratislave. Maturoval v roku 1963, následne pracoval ako redaktor vo viacerých bratislavských redakciách periodickej tlače, prípadne vo vydavateľstvách. Už ako zamestnaný človek vyštudoval Filozofickú fakultu Komenského univerzity a získal titul PhDr. (1979). Roku 1986 emigroval aj s manželkou a malým synom Richardom do vtedajšieho západného Nemecka (do Mníchova). Pomery v emigrácii niesla rodina ťažko, manželstvo sa rozpadlo. Boris sa sám vrátil v roku 1990 do Československa. Krátko žil v Bratislave a pracoval vo vtedajšej Verejnosti proti násiliu, potom sa odsťahoval do Prahy. Jeho bývalá manželka tragicky zomrela a maloletý syn sa dostal do starostlivosti Borisa. V ťažkej situácii sa mu obrovskou oporou stala jeho manželka Martina, ktorá sa zhostila aj role matky malého Richarda. V harmonickom manželstve prežili tri desaťročia spoločného života.

V Prahe Boris pracoval najskôr na ministerstve vnútra (ministrom bol Ján Langoš), neskôr, už po rozdelení Československa, sa stal zamestnancom Ministerstva zahraničia ČR. Z pozície poradcu ministra prešiel do diplomatického zboru a bol vymenovaný za vyslanca Českej republiky v Berlíne (1995–1999), neskôr bol na pozícii veľvyslanca Českej republiky v SRN (2001–2006). Bol priamym účastníkom mnohých jednaní ohľadne česko-nemeckého urovnania, ktoré videlo 21. januára 1997 k podpisu Česko-nemeckej deklarácie o vzájomných vzťahoch podpísanej za českú stranu vtedajším premiérom Václavom Klausom a ministrom zahraničia Jozefom Zielencom a za nemeckú stranu kancelá-

rom Helmutom Kohlom a ministrom zahraničia Klausom Kinkelom.

Po svojom berlínskom služobnom pome bol Boris v rokoch 2008–2013 veľvyslancom ČR vo švajčiarskom Berne.

Bol človekom hlboko originálnym, s vlastnými postojmi k svetu a ľuďom a so schopnosťou tvoriť rýchle a pregnantne formulované odpovede. Miestami

Boris Lazar v posledných letech. Foto rodinný archiv.

pôsoobil cynicky, ale jeho cynizmus bol vždy testom povahy a schopnosti druhého človeka byť v jeho blízkosti. Druhá strana jeho povahy, ktorú zakrýval, bola vysoká citlivosť a empatia k ľuďom. Nebolo málo tých, ktorí sa v krízových momentoch vlastného života obracali s prosbou o pomoc na Borisa. Mal vzácny dar nájsť slovo, ktoré pomohlo, previesť ľudí ponad priepasť depresie a beznádeje. Vždy dokázal počúvať a veľmi málokedy sa sám sťažoval. Túto vlastnosť si podržal do posledných dní života, keď jasne vedel, čo ho čaká, ale navonok sa správal a hovoril rovnako ako vždy.

Po svojej mame, spisovateľke Kataríne Lazarovej, zdedil silnú väzbu na knihy, na literatúru. Mnohé z toho, čo som čítal, mi odporučil on. Všetko, čomu sa venoval, robil s vysokým nasadením. Spomínam na jeho etapy vášnivého hrania šachu, rovnako vášnivého štúdia Aristotela, zbierania húb, hľadania filozofických zdrojov poznania, cvičenia psov. Všetko robil s vysokým nasadením, vášnivo. Naučil sa veľmi dobre nemecky a doho-

voril sa aj anglicky. Patril k veľmi málo ľuďom, s ktorými som sa vedel zhovárať o náboženských veciach. Nemôžem zabudnúť na jeho slová: „Mám mnohé hriechy, všeličo sa mi môže vyčítať, ale nikdy som o ňom, o Jeho existencii nezapochyboval.“ K židovstvu sa vždy hlásil (v jednom článku v nemeckých novinách stálo: „Herr Lazar, als bekennender Jude“), ale nikdy ho nepraktizoval, po stránke „orthopraxis“ mu boli všetky religie rovnako cudzie, respektíve rovnako blízke. Píšem to preto, lebo jeho pohreb nebude židovský, aj keď jeho parte symbolicky poukazuje na jeho príslušnosť k židovskej komunite, ktorej členom bol. V tomto pripomína Pavla Tigrida, ktorý sa vždy hlásil k svojmu židovskému pôvodu, ale kvôli manželke súhlasil s katolíckym pohrebným obradom.

Len na okraj, s Tigridom sa poznala Borisová mama a on sám sa s ním stretol v Paríži ešte pred „nežnou“. Po návrate do Československa mi spomínal, že počas jeho návštevy Tigridovi zazvonil telefón a prihlásil sa Adam Michnik. Tigrid sa spýtal Michnika: „Dostal si tú fľaštičku?“ „Nič som nedostal, akú fľaštičku?“ odpovedal Michnik. „No, tú, ktorú som ti minule po Poliakoch poslal.“ Michnik sa odmlčal a potom povedal: „Pavle, tys nepochopil podstatu poľského problému.“

Spomínam si, ako som s Borisom bol v redakcii akéhosi časopisu, ktorý vydávali energetici. Potenciálny šéf začal Borisa zdĺhavo poučať, ako sa má a ako sa nemá písať, „u nás nestačí, že máte redakčnú prax, u nás musíte vedieť aj to, čo je to ampér a volt, čo je to kilowatt“. Boris na neho pozrel a povedal: „Neviem, čo je ampér a volt, neviem, čo je kilowatt, ale viem, čo je kôň.“ Odchod bol rýchly a bez „spiatočného lístku“.

Poznám viac podobných príbehov.

Boris mi bude nesmierne chýbať, stýkali sme sa celý život. V januári 2026 by mal 80 rokov. Z tých necelých 80 rokov života približne polovicu strávil v mojej blízkosti v Bratislave, druhú polovicu života bol občanom Českej republiky, žil a býval v nemecky hovoriacom prostredí a v Prahe. Nikdy sme však nestratili kontakt, ani keď emigroval, a vtedy (pred rokom 1989) sa odchádzalo s pocitom, že je to „navždy“. Obávam sa, že tentokrát sa s ním lúčim už skutočne navždy.

JARO FRANEK

STEINBRENEROVI KRESLÍŘI

O výstavě kreseb pro staré kalendáře ve vimperském zámku

Do 2. listopadu lze na zámku v pošumavském Vimperku zhlédnout zajímavou výstavu, již si město připomíná 150 od založení místního významného podniku – tiskárny a nakladatelství Johanna Steinbrenera (1855–1909). Jak uvádí kurátorka expozice Eva Reitspiesová, zdejší rodák Steinbrener pocházel ze skromných

Brána do zámku. Foto am.

poměrů, vypracoval se, a nakonec byl pro Vimperk (tehdy Winterberg) stejně zásadní osobností jako Baťa pro Zlín: byl nejen podnikatelem a významným zaměstnavatelem, ale současně spolutvůrcem podoby města.

Vimperká výstava není první příležitostí, kdy se se Steinbrenerovým dílem mohla veřejnost seznámit, roku 2019 uspořádalo Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích výstavu *Johann Steinbrener – příběh vimperského knihtisku*; velkou pozornost věnuje této osobnosti portál Kohoutí kříž.

POUČENÍ I ZÁBAVA

Vimperk podobně jako jiná česká a moravská města za posledních pár desítek let zkrásněl, uvítají vás tu rekonstruované domy a silnice, předlážděné chodníky, probíhá i oprava zámku. Zmíněná expozice výrazně připomíná dobu, kdy Vimperk patřil do rakousko-uherské říše a pak do demokratického předválečného Československa, prostřednictvím „zmizelých“ kreslířů následně i nacistický zábor pohraničí a okupaci.

Steinbrenerovo vydavatelství se soustředilo na tisk modlitebních knih, mariánských kalendářů a „univerzálních ilustrovaných kalendářů“. Knižní kalendář

byl ve své době oblíbený žánr, jenž přinášel „poučení i zábavu“, tedy texty naučné (kalendáře mariánské byly samozřejmě zaměřeny na církevní témata), příběhy z historie, ale také povídky, anekdoty, seznam trhů, informace o počasí, pranostiky, zajímavosti z cizích zemí, informace o technických vynálezech atd. Byl bohatě ilustrovaný, zprvu černobíle, posléze barevně (ale vždy byly k dostání i nebarevné levnější edice). Vydavatelskými slovy: „Kalendář má přece nejenom poučovat, ale také obveselovat, má obsahovat vážné i veselé události, má pro každého v domě i v rodině něco přinést, má být pravým domácím a rodinným přítelem.“

První sadu kalendářů (v němčině) vydal vyučený knihař roku 1875, postupně se jeho podnik rozrůstal a přibývaly jazykové mutace. Ve winterberském nakladatelství Kalender Verlag (založeném roku 1885) již vycházely mariánské i univerzální kalendáře ve statisícových nákladech a distribuovaly se po celé monarchii, i do zámoří. Ve Vimperku je mj. k vidění část knižních kalendářů z roku 1914, vydaných v němčině, maďarštině, češtině, rusínštině, slovenštině, polštině, italštině a chorvatštině.

Kromě modlitebních knih a kalendářů (v osmi jazykových mutacích) byly ve Vimperku tištěny knihy pro mládež, drobné příležitostné tisky, plakáty, pozvánky a jiné knihy různého obsahu. V tiskárně byli zaměstnaní i gravíristé, malíři a zlatíči. Výrobky Steinbrenerovy tiskárny dosáhly světové pověsti jak pro kvalitu tisku, tak i knižních vazeb (v plátně, umělé i pravé kůži, a dokonce i v želvovině, v perleti a hadí kůži).

Důležitou součástí produkce tvořily ilustrace a nakladatelství si toho bylo vědomo a své kreslíře angažovalo na řadě míst. Mnozí žili v Praze, další ve Vídni, v Hannoveru, v Mnichově či v Berlíně.

Německo-český charakter oblasti, jejíž součástí byli i Židé, ukončila éra nacismu a pak poválečný odsun německého obyvatelstva. Od roku 1945, kdy byla firma vyvlastněna, se tisk kalendářů přesunul do rakouského Schardingu. Ve Vimperku sice zůstal tiskařský průmysl (např. tiskárna Stráž), ale ve zcela jiném formátu, a město, po válce z nemalé části vysídlené a pak novými obyvateli doplněné, se

ocitlo v oblasti s přízračným pohraničním režimem. Ten skončil až po roce 1989. (Atmosféru města v době socialismu zachytil v próze *Winterbergova poslední cesta* Jaroslav Rudiš – jeho hrdina ze svého rodiště utekl na Západ, a když má po letech, už po pádu Železné opony, rodné město znovu navštívit, ochromí ho takový strach, že nedokáže ani vystoupit z vlaku.)

DVĚ STĚ KRESEB

Ale zpět k výstavě. Veřejnosti poprvé zpřístupňuje výběr 200 rozmanitých kreseb z kolekce více než 6000 originálních děl, která byla určena pro publikaci ve Steinbrenerově nakladatelství (jež od roku 1905 spolu s otcem vedli zakladatelovi synové, Johann a Rupert) během sedmdesáti let jeho existence (v letech 1875–1944). Kolekce je uložena v městském muzeu. Z 19. století se dochovalo jen málo kreseb, nejvíce jich pochází ze 30. let 20. století a tomu také odpovídá záběr expozice. Lze v ní spatřit mnoho náboženských výjevů, ilustrace k povíd-

Hans Kaplan-Svět v roce 2000, publikováno v kalendáři *Pestrý svět* v roce 1931.

kám z prostředí venkova, města, k příběhům mravoučným, ale i dramatické obrazy z exotických krajů, celostránkové ilustrace naučného rázu, představující nejnovější výdobytky techniky, pohledy do nejrůznějších koutů světa, a dokonce i kresby vědecko-fantastické. Je zajímavé, že teprve při přípravě výstavy se začalo pátrat po identitě kreslířů – podařilo se jich určit 30. O jejich bližších osudech se však často mnoho (nebo vůbec nic) neví.

H. M., HANS KAPLAN

Politické poměry v zemi, kdy Vimperk po mnichovské dohodě připadl k Říši, ovlivnily i obsah kalendářů. Od roku 1940 se změnila skladba kreslířů, některá jména dříve kmenových ilustrátorů zmizela a byla nahrazena jinými, nacismu oddanými autory. Přestal být kupříkladu tištěn umělec, jenž se podepisoval iniciálami H. M., a dokonce se musely přeskreslit obrázky, které již poslal (na výsta-

Z cyklu *Jak se vydělávají peníze na ulici*: V Persii se dle kalendáře z roku 1935 na ulici i trhají zuby.

vě lze zhlédnout obě verze). O životě H. M. se nic nedozvíme a nelze vyloučit, že byl židovského původu.

K nejvýkonnější trojici kreslířů patřili tři vídeňští umělci: Rotter, Kaplan a Wossak. Zatímco životní osudy rakouského tvůrce Roberta Wossaka jsou známy, u Rottera se nepodařilo identifikovat ani jeho první jméno. Rotter například ilustroval povídky z Dálného východu – *Ruka Kwannon* či *Požehnané dítě*. Co se týče Hanse Kaplana, lze se dopátrat, že ve Vídni působil jako sochař a medailér. Kaplan je běžné židovské příjmení (odvozené od Kohen). Ostatně kdo by neznal asi toho nejznámějšího Kaplana, frekventanta newyorské jazykové školy z pera Lea Rostena...

Ke kresbám Hanse Kaplana patří kupříkladu cyklus *Jak vypadá svět v roce 2000* z roku 1931. Obsahuje kresby mrakodrapu, raketového letadla, které dorazí z Evropy do Ameriky za čtyři hodiny; visuté dráhy, jezdící rychlostí 200 km za hodinu, a obřího hydroplánu určeného pro dopravu z jednoho světadílu na druhý. Futurista Kaplan předběhl svou dobu o mnoho desítek let a doufejme, že se o něm podaří nalézt více informací. V ideálním případě i tu, že se mu povedlo včas uprchnout a odjet z Evropy (ač určitě pomalejším a složitějším způsobem než v raketovém letadle).

Závěrečnou část tvoří politické karikatury od neznámého autora ze druhé půle 30. let. Cílí jak na představitele kapitalismu, tak komunismu, Ameriky i Ruska. Mimo jiné zobrazil sovětského vůdce Stalina, jak zatýká sám sebe a vede se na Sibiř.

ODKAZ

Kromě továren nechal Steinbrener vybudovat ve Vimperku sociální ústav pro děti, dům pro seniory a třicet obytných domů pro zaměstnance. V několika posledních letech se Vimperští snaží památku na slavnou tiskárnu oživit, a to zcela konkrétně, opravou areálu bývalé tiskárny, jenž se nachází v městské památkové zóně, poblíž náměstí Svobody, a sestává ze tří budov: dvou patrových městských domů ve Steinbrenerově ulici, které pocházejí z 16. století, a jižního křídla tiskárny, jež bylo vybudováno v roce 1872 a je v havarijním stavu. Město je chce přeměnit na společensko-kulturní centrum s multifunkčními sály. Opravit se má i nakladatelův rodný dům, zvaný podle znamení U Slona (původně Elefanthaus), na němž je Steinbrenerova pamětní deska.

ŽIDOVSKÁ KOMUNITA

Pokud jsme se zmínili o předválečném Vimperku (Wintenbergu), měli bychom pro úplnost napsat i pár slov místní židovské obci. První zmínky o židovském osídlení Vimperka pocházejí z 20. let 17. století. Na počátku 20. století a za první republiky působilo ve městě několik židovských živnostníků. Fungovala zde filiálka významné pražské židovské textilní továrny Joss & Löwenstein. Nejpočetněj-

Slavnostní otevření vimperské synagogy v lednu 1926.

ší byla místní komunita roku 1921 (celkem 80 osob), roku 1930 žilo zde a v okolí na 60 osob. Vimperští Židé příslušeli až do roku 1895 k židovské náboženské obci v nedaleké Čkyni, v jejíchž dvou synagogách se účastnili bohoslužeb. Když zanedlouho počet čkyňských Židů výrazně klesl, byly veškeré obřady

přeneseny právě do Vimperka, který roku 1899 nakonec převzal i funkci sídla židovské obce.

Nově zřízená náboženská obec se záhy rozhodla, že jí současné modlitebny nedostačují a potřebuje vlastní synagogu. Podařilo se to až roku 1924, kdy se sehnal dostatek financí na koupi parcely na nároží dnešních ulic 1. máje a Johnovy. Stavba synagogy byla svěřena městskému staviteli Josefu Schmidtovi.

Dne 3. ledna 1926, tedy zhruba před sto lety, byla vimperská synagoga za účasti představených sousedních židovských obcí, zástupců okresní a místní správy a městské rady slavnostně zasvěcena, obřad vedl plzeňský rabín dr. Max Hoch. Jednalo se o patrovou moderní stavbu, která zahrnovala modlitebnu, kancelář židovské obce (obojí v přízemí), v patře byl byt rabína. Interiér modlitebny s bohatě zdobeným stropem i stěnami

Obálky kalendářů z roku 1914.

mohl pojmut 70–80 osob, část vybavení pocházela ze zrušené synagogy ve Čkyni. Bohužel mohla věřícím sloužit jenom dvanáct let.

Mnichovskou dohodou se Vimperk ocitl v Němci zabraném pohraničním pásmu, většina židovského obyvatelstva stačila uniknout do vnitrozemí a alespoň načas se zachránit. Dne 10. listopadu 1938 během tzv. křišťálové noci místní nacisté synagogu vypálili a zničili veškerý mobiliář. Vypálený templ zakoupil roku 1941 vimperský lékař dr. Erich Finger. Vzápětí jej nechal zbořit, aby získal stavební parcelu. Po válce vyrostl na místě synagogy bytový dům (dnes č. p. 361/3). Roku 2003 bylo rozhodnuto alespoň o umístění pamětní desky, která by připomněla synagogu, místní židovské spoluobčany a jejich tragický osud. Je smutné, že pro odpor obyvatel domu se tak nestalo a deska byla až roku 2009 umístěna na opěrnou zeď sousedního objektu Správy NP a CHKO Šumava.

ALICE MARXOVÁ

V PRAVÝ ČAS

Film Michaela Lockshina podle románu Michaila Bulgakova

Když psal Michail Afanasjevič Bulgakov ve 30. letech minulého století svůj nejznámější text, román *Mistr a Markétka*, měl už, kromě druhé světové války, osobní zkušenost s většinou strádání a utrpení, která Rusku a jeho obyvatelům 20. století přineslo. Medicínu vystudoval v Kyjevě, první světovou válku absolvoval jako vojenský lékař, přežil revoluci, a ačkoli se novému sovětskému režimu nijak nepodbízel, stal se ve 20. letech úspěšným a oblíbeným autorem povídek, fejetonů a novel, především pak ale divadelních her. Hru *Bílá garda*, jejíž název byl na pokyn cenzury změněn na *Dny Turbinových*, přijali s nadšením nejen diváci a herci, ale i sám Stalin, který ji údajně viděl nejméně desetkrát. Také Bulgakovova další dramata *Zojčin byt* a *Purpurový ostrov* se setkala se zájmem a porozuměním diváků. Menší úspěch už ale zaznamenala u všudypřítomné cenzury a bdělých úřadů. Na konci 20. let byly Bulgakovovy hry označeny za ideologicky škodlivé a postupně byly stahovány z repertoáru, až z něj zmizely docela.

V roce 1932 sice na osobní Stalinův příkaz byly znovu uvedeny *Dny Turbinových*, ale na autorově situaci se toho mnoho nezměnilo. Jak to ve své studii o vztahu Bulgakova a Stalina formuloval Zachary Partnoy, „byl tím zahájen kuriózní vztah ‚kočky a myši‘, který trval po celá 30. léta 20. století až do Bulgakovovy smrti v roce 1940“. I ve 30. letech psal Bulgakov povídky a dramata, překládal, ale jen vzácně se mu podařilo něco vydat (a obvykle ještě v hodně cenzurované verzi) nebo uplatnit na divadle. Paralelně psal román, který, přestože vyšel v kompletní verzi až třicet let po autorově smrti, zařadil Bulgakova mezi největší romanopisce své doby. Vyprávění o osudu spisovatele, který se za přispění Dábla (v románu se jmenuje Woland) postupně vymaňuje ze smrtícího sevření sovětské skutečnosti a spolu s Markétkou získává svobodu a nezávislost – i když do jisté míry mimo tento svět –, se prolíná s příběhem biblického Piláta Pontského. Také ten hledá, v dialogu s Ješuu ha-Nocri, jak je v ro-

mánu jmenován Ježíš Nazaretský, cestu ze začarovaného kruhu římské moci, jejímž je však představitelem.

Přitom se nejedná o žádnou elegii, román je zaplněn skutečnými i fantaskními postavami, jejichž groteskní výkony, zachycené s humorem i ironií, čtenáře baví a občas i rozesmějí. To všechno ale na všudypřítomném pozadí policejního reži-

August Diehl v roli Wolanda.

mu, který dopadá na všechny bez výjimky. Jen Dábel a jeho suita jsou na ní nezávislí, a tak paradoxním způsobem svobodní.

FILMOVÉ ADAPTACE

Během doby se stal román *Mistr a Markétka*, označovaný také za faustovský příběh, pokusem pro řadu filmových i divadelních režisérů. A ne ledajakých. Vynikající srbský režisér Aleksandar Pet-

Jevgenij Cyganov a Michael Lockshin při natáčení.

rovič podle něj natočil film v roce 1972: soustředil se v něm především na části románu, odehrávající se v Moskvě. Ve stejném roce vznikl podle *Mistra a Markétky* snímek Andrzeje Wajdy *Pilát a ti druzí*, zaměřený na části románu zasazené do biblického Jeruzaléma. V roce 2005 byl pak uveden desetidílný seriál *Mistr a Markétka* ruského režiséra Vladimira Bortka, o kterém bylo řečeno, že obsahuje ve všechno, co se z knihy zfilmovat dalo.

A vždy bylo uvedení těchto adaptací, zejména v zemích sovětského a postsovětského bloku, vnímáno nejen jako událost umělecká, ale i jako záležitost politická. Dokonce i Bortka, který je známý svými sympatiemi k Putinovi a jeho stylu vládnutí, část domácích kritiků podezírala z „neruského přístupu k tématu“.

To všechno ale překonaly aféry spojené s uvedením zatím poslední adaptace Bulgakovova *Mistra a Markétky*. Režisérem je v tomto případě Michael Lockshin, americký občan, jehož židovští předci uprchli z dnešní Ukrajiny před pogromy do Spojených států. Otec Michaela, Arnold Lockshin, profesí onkolog, jako přesvědčený komunista emigroval v 80. letech s manželkou a dětmi z USA do Sovětského svazu, kde rodina dostala politický azyl. Spolu s manželkou Lauren potom poskytovali četné rozhovory a tiskové konference, v nichž obvinili americké tajné služby z pronásledování disidentů ve Spojených státech. Michaelu Lockshinovi bylo v době této zpětné emigrace pět let. V Rusku studoval na Moskevské univerzitě psychologii, poté se přestěhoval do Londýna a režíroval (velmi úspěšné) reklamy. Jeho prvním celovečerním filmem – ruskojazyčným a v Rusku natočeným – jsou *Stříbrné brusle* (2020), odehrávající se v Petrohradě na přelomu 19. a 20. století. Snímek měl velký úspěch u diváků a byl dobře přijat také ruským tiskem.

PŘED A PO INVAZI

Všechno se ale změnilo po natočení a uvedení Lockshinova druhého, opět ruskojazyčného a v Rusku natočeného celovečerního filmu *Mistr a Markétka*. Ten byl prakticky dokončen už v roce 2021 (režisér si napsal scénář spolu s Romanem Kantorem, který je autorem scénáře i ke *Stříbrným bruslím*). Kvůli problémům s financováním postprodukce a zejména kvůli ruské invazi na Ukrajinu na jaře 2022 a snahám film cenzurovat byl nakonec uveden do kin až v roce 2024.

Diváky byl přijat s nadšením. Stejně tak i nezávislými filmovými kritiky. Současně se na něj ale vrhli prorežimní žurnalisté, nacionalističtí aktivisté a vládní propagandisté. Lockshina, který se veřejně postavil proti ruské invazi a podpořil

Ukrajinu, navrhovali trestně stíhat a označit za teroristu. Diváci, kteří se obávali, že film bude zakázán, obléhali kina. „Film se úžasně shodoval s historickým momentem, který Rusko prožívá, s obnovením stalinismu a pronásledováním inteligence,“ řekl ruský filmový kritik Anton

to podle mě měl udělat každý normální člověk, a film se na celý rok ocitl v limbu. (...)

Tenkrát, myslím v roce 2020, v Rusku probíhala nějaká státní cenzura. Ale tehdy byla velmi mírná a vůbec ne jako dnes. Dnes jsme se dostali na úroveň 30.

let za Stalina. Je šílené, že se to stalo za pouhé dva tři roky. I dříve asi existovala témata, kterých se člověk nemohl dotknout. Nemohl natočit film o Putinovi nebo o Navalném nebo o současnosti, možná o politice. Natočit klasický román, který obsahoval komentář k cenzuře a autoritářství, ale z jiné éry, to tehdy možné bylo. (...)

Mistr (Jevgenij Cyganov) a Markétka (Julija Snigirová).

Dolin, který byl označen za „zahraničního agenta“ a uprchl ze země.

„Každý si nemůže dovolit být tak nesmířitelný,“ říká přítel Mistrovi ve filmu, než ho udá. „Ty alimenty neplatíš.“ Pro většinu diváků byla věrohodnost Lockshinova filmu nezpochybnitelná. Patřil – a stále patří – k nejnavštěvovanějším filmům posledních let.

LOCKSHIN O FILMU A OKOLNOSTECH

Režisér se ke svému filmu a k okolnostem, za kterých byl a je promítán, vyjádřil v březnu 2024 v rozhovoru pro Associated Press, ze kterého citujeme:

„Scénář jsme psali během pandemie. Natáčelo se v roce 2021 a tehdy to bylo vnímáno jako evropský film. Netflix vstupoval na ruský trh, Apple TV vstupovala na ruský trh. Film měla distribuovat společnost Universal Pictures. Měli jsme evropské obsazení, takže jsem to bral v podstatě jako evropsko-ruskou koprodukcii, mezinárodní film. Sehnal jsem herce, evropské herce, které jsem chtěl. Rusko bylo tehdy ještě hodně integrované do západní kultury. Natáčení proběhlo skvěle. V říjnu 2021 jsme měli natočeno všechno a já už jsem byl částečně v Los Angeles a částečně v Moskvě, ale hlavně v L. A., a původně jsem měl dohodu, že budu film stříhat tady v L. A. (...)

V říjnu 2021 jsem se vrátil do L. A. a právě jsem začal film stříhat, když Rusko napadlo Ukrajinu. A pak se všechno změnilo. Universal Pictures se stáhla. Vydal jsem prohlášení proti válce, jak by

Premiéra byla v úterý a v neděli už všechny propagandistické kanály útočily na mě a na film a ptaly se, jak je možné, že ten film se dnes promítá. Je to, víte, protirežimní film, jeho autoři jsou proti válce a otevřeně se k tomu vyjadřují. Jak je to možné? Reakce všech propagandistů byla bouřlivá, volali po trestním stíhání mé osoby a zákazu filmu, a dostalo se to až na seznam státních zakázaných filmů. Vše se najednou stalo problémem, se kterým jsem nepočítal. Stal se z toho ústřední bod celého toho šílenství.“

KONEC JEDNÉ ÉRY

(...) „Kniha je mimo jiné o tom, co se stalo samotnému Bulgakovovi jako spisovateli. Bylo ironické, že to též potkalo i film, který pojednává o spisovateli a jeho knize o osmdesát let později. Útoky ze strany propagandistů proti mně nebo proti filmu téměř kopírovaly to, co říkali kritici tehdy, aniž by si to tito propagandisti uvědomovali. Byla to skutečná ironie na meta úrovni.“

Myslím, že Navalnyj byl pro mnoho nebo většinu lidí spojených s Ruskem a přejících si, aby Rusko bylo součástí mezinárodního světa, po léta jakýmsi symbolem naděje. Bylo to pro nás bolestné vidět ho v roce 2021 ve vězení. Věřím, že nejlepší způsob, jak můžeme Rusku pomoci překonat tuto situaci, je

pomoci Ukrajině vyhrát tuhle válku; koneckonců všichni, kdo válku začali, jsou váleční zločinci. Někteří z nejlepších spisovatelů, divadelních režisérů, dramatiků a hudebníků opustili zemi a ti, kteří neplánovali zemi opustit, no, někteří z nich stejně tak nějak pendlují sem a tam. Poté, co začaly útoky, se propaganda zaměřila na mě a na náš film. Dostalo se mi podpory od některých z nejlepších lidí ruské kultury, kteří se v posledních několika letech dostali do problémů. Existuje komunita, víte, tisíce, statisíce lidí, kteří odešli. Mám soucit s lidmi, kteří odejít nemohou a zůstali v Rusku. To se týká mnoha režisérů, scenáristů, herců atd. V současné době jsou vystaveni zásahům cenzury a podle mého názoru nebudou v příštích letech schopni vytvořit nic smysluplného, protože budou nuceni točit buď propagandistické filmy, nebo pohádky a únikové komedie, které budou předstírat, že venku není válka a že se nedějí žádné hrůzy. Jsem si jistý, že najdou způsoby, tak jako v sovětských dobách, jak protřetnictvím jiné éry mluvit o tom, co se děje dnes. Ale zdaleka to nebudou moci udělat tak otevřeně jako my v *Mistru a Markétce*. Myslím, že náš film je jakýmsi koncem jedné éry, film z jiné éry. Víte, smrt Navalného, uvedení tohoto filmu znamenají, obávám se, něco jako konec období naděje a jakékoli integrace do západního světa.“

Lockshinova výborně obsazená adaptace Bulgakovova románu (v hlavních rolích

Hořící Moskva: Woland se svou svitou, vpravo Mistr a Markétka.

Jevgenij Cyganov jako Mistr, Julija Snigirová jako Markétka a německý herec August Diehl, známý z filmu *Hanebný pancharti*, v roli ďábla Wolanda) bude v dohledné době uvedena i do českých kin. Rozebírat ji a uvádět obvyklé podrobnosti zde asi není nutné. Jedno je jisté: dobrý režisér natočil podle skvělého románu mimořádný film. A jen částečně je to dáno „shodou okolností“, že v pravý čas. Bude dobré ho vidět.

JÍŘÍ DANÍČEK

STRATENÉ A ZNOVUNÁJDENÉ II

Rekonštrukcia židovského cintorína v Bratislave/dokončenie z Rch 9

Zachované náhrobné kamene a ich fragmenty, uložené v Pamätníku Chatama Sofera, predstavujú spolu s nedávnymi ná-

zosnulých z oblasti Dolného Rakúska, napr. Mirjam, dcéra Ašera ha-Leviho zo Zurndorfu (zomr. 1719).

Súčasný žalostný stav časti v roku 2021–2022 roztriedeného a na postupné reštaurovanie pripravovaného nálezu. Stav z 8. augusta 2025.

lezmi len takmer tretinu ich povodného počtu. Predvojnová evidencia zachytávala celkom 1542 náhrobkov, pričom skutočný počet bol ale o niečo vyšší. Najvzácnejšie nálezy, odhalené hneď v počiatku prác v roku 2021, spadajú do doby krátko po vzniku židovského cintorína.

Najstarší spoľahlivo datovaný náhrobok náleží Lipmanovi, synovi Petachju ha-Leviho a pochádza z roku 1699. Náhrobok síce nebol zachytený v žiadnej z predvojnových evidencií, no miestne doklady o rodine zosnulého pochádzajú už z 50. rokov 17. storočia. Ďalšie náhrobky pochádzajú z prvých dvoch desaťročí 18. storočia. Niektoré z nich boli v povodnej evidencii nesprávne určené do druhej polovice 17. storočia, do doby, keď neexistovala možnosť pohrebu pre židovských obyvateľov na bratislavskom Podhradí. Možnosť posledného odpočinku bolo v tomto prípade nutné nájsť v priľahlých židovských komunitách (Viedeň, Kittsee, Stupava atď.).

Náhrobok Mošeho zo Schlainingu (zomr. 1705) bol v starších prameňoch vedený ako najstarší náhrobok na starom cintoríne (údajne už z roku 1655), vďaka nálezu náhrobku došlo k verifikácii problematickej datácie. I ďalšie prípady nájdených náhrobkov poukazujú na pôvod

Medzi výnimočné nálezy nepochybne patrí dvojnáhrobok predčasne zomrelých detí rabína Binjamina Wolfa Jokerlsa z roku 1719 (Mordechaj a Ziskind) s unikátnou figurálnou symbolikou detských postáv. Jokerls patril k prvým rabinom prešporskej komunity a k spoluzakladateľom miestnej ješivy, neskôr celosvetovo vyhlásenej tradície rabínskeho učenia. Medzi jedinečnými nálezmi sa nachádza i náhrobok jeho manželky Mirjam (zomr. 1758) a v Pamätníku Chatama Sofera je v miestnom lapidáriu dokonca zachovaný fragment náhrobku ich syna Lejba (zomr. 1721). Náhrobok samotného rabína sa s najväčšou pravdepodobnosťou stal obeťou častých záplav cintorína už v priebehu 18. storočia.

BAROKOVÉ NÁHROBKY

Z radu barokových náhrobkov vyčnievajú bohato profilované náhrobky rodinných príslušníkov viedeňskych dvorných Židov. Niektoré rodiny majú svoj pôvod

v Prahe. Patria medzi ne rodiny Bondy, Broda, Dukes, Gerstl, Grotte, Prager a Spira. Posledný odpočinok tu našla v období exilu pražského židovstva (1745–1748) i Zimele Jofe Margulies, manželka čelného predstaviteľa pražskej židovskej obce Abrahama Pressburgera, ktorý patrí medzi priamych predkov Heinricha Heineho a Karla Marxa. Rad náhrobkov poukazuje aj na moravské korene. Úzke rodinné väzby s Třebíčom mala rodina Lemberger (Lvov), ďalšie rodiny pochádzali z Mikulova, Hraníc, Ivančic, Jevíčka a Prostějova. V dobových súpisoch židovskej obce na bratislavskom Podhradí z 18. storočia sa u mnohých objavuje pôvod z Nemecka, čo potvrdzujú i nedávne nálezy. Niektoré pochádzali z metropolitných miest s veľkou židovskou komunitou (Hamburg, Frankfurt n. M., Worms), iní z lokalít s oveľa menším židovským osídlením (napr. Kitzingen, Koblenz, Reinburg a ďalšie). Na poľský pôvod síce odkazuje menšie množstvo zachovaných náhrobkov, no i tu možno nájsť zaujímavé súvislosti s pôvodnou väzbou na Prešporok. Je to i prípad učiteľa Reuvena Zeliga ha-Levi Bettelheima zo Szydlowca (zomr. 1759), ktorého rodina patrí medzi najstaršie židovské rodiny na historickom Podhradí.

Na konci roku 2021 sa na základe prioritného výberu autorov projektu, pod odborným dohľadom doc. MgA. Gabriela Strassnera, zreštaurovalo a začalo s kon-

Náhrobok Zimele Jofe Margulies, rod. Pressburger (1685–1744). Porovnanie s archívnu fotografiu a pôvodnou lokalitou náhrobku. Stav pred reštaurovaním.

zervovaním prvých barokových náhrobkov. Následne došlo k presťahovaniu vzácnych náhrobkov do krytého areálu Pamätníka. V súčinnosti T. Sterna a vysokoškolských študentov VŠVU simultánne prebiehalo triedenie a kompletizácia fragmentov náhrobkov v areáli

ortodoxného židovského cintorína, ktorá časovo zabrala vyše troch mesiacov verifikácie de visu.

Tomáš Stern v spolupráci s architektonickým štúdiom F.O.R., asociovaným s arch. Martinom Kvasnicom, autorom už spominatej rekonštrukcie Pamätníka Chatama Sofera z rokov 2000–2002, vypracoval v roku 2022, v súčinnosti s reštaurátorským

nom rozsahu zastavilo a zrušilo, pričom boli dokončené len prebiehajúce reštaurátorske práce na už vybraných náhrobných kameňoch. Na jar v roku 2024 došlo počas tzv. Mitzva Day, organizovaného ŽNO bez účasti autorov projektu, k nekoncepčnému a neodbornému premiestneniu časti roztriedených fragmentov pieskovcových náhrobkov do lo-

počasí. Viaceré náhrobky, vrátane vzácnych epitafov a ornamentaliky, sa medzičasom nenávratne poškodili.

Niektoré práce sa navzdory uvedenému predsa len nezastavili. Autori a iniciátori projektu, T. Stern a D. Polakovič, naďalej pokračujú v zbieraní historických podkladov. Predovšetkým ale pracujú na náročnej pasportizácii, identifikácii nájdených a medzičasom (vzhľadom na uvedené pozastavenie projektu) značne zdegradovaných náhrobkov a ich fragmentov. V roku 2024 sa v rámci festivalu židovskej kultúry Mazel Tov podarilo na bratislavských hradbách odhaliť medzičasom veľmi populárnu výstavu autorov Martina Bandžáka (viacnásobného držiteľa ocenenia Czech Press Photo) a Tomáša Sterna, ktorá pomocou jedinečných fotografií dokumentuje jednotlivé etapy prvej fázy záchranných prác z roku 2021.

Jednoznačným cieľom oboch autorov projektu naďalej ale zostáva snaha rekonštruovať vyše 300ročné chýbajúce mozaiky starobylej židovskej komunity a prinavrátiť pôvodnému starému židovskému cintorínu „nový život“. Napriek uvedenému úsiliu a snahe, zostáva ďalší osud stratených, znovunájdnených a zjavne znovuzabudnutých náhrobných kameňov, ktorých objavenie patrí bez

Výsledky devastačných dôsledkov tzv. Mitzva Day, 2024.

ateliérom doc. G. Strassnera, Krajským pamiatkovým úradom a organizáciou Asra Kadisha štúdiu a postup pre ďalšie reštaurovanie a predovšetkým navrátenie nájdených náhrobných kameňov do pôvodnej lokality – zachovaného areálu cintorína. Predstavenstvo bratislavskej ŽNO schválilo v tejto súvislosti aj financovanie tohto zámeru, ktoré malo pochádzať prevažne zo zdrojov grantovej schémy ÚZ ŽNO – Morešet. Tieto prostriedky by kryli celkový rozsah plánovaných nákladov realizácie, vrátane uvedeného premiestnenia náhrobných kameňov a začiatku procesu zápisu lokality starého židovského cintorína do zoznamu svetového dedičstva UNESCO. V neposlednom rade by sa tak zrealizovala aj výstavba dôstojného lapidária, ktoré by vzniklo z nájdených a nečitateľných fragmentov náhrobných kameňov. Lapidárium by bolo v súlade s halachickými princípmi umiestnené na ortodoxnom cintoríne, do lokality masového hrobu pozostatkov osôb exhumovaných zo starého cintorína v rokoch 1942–1943.

Za zmienku stojí určite aj tá skutočnosť, že v tom istom období (2022), udelila odborná komisia projektu „Obnova a reštaurovanie unikátnych náhrobkov zo staronového židovského cintorína v Bratislave“ prestížne ocenenie Fénix – Kultúrna pamiatka roka.

ZASTAVENIE PROJEKTU

V druhom kvartále roku 2023 nové vedenie ŽNO náhle projekt v celom uvede-

kalitu ich pôvodného nálezu. Týmto bolo nielen zmarené niekoľkomesačné systematické triedenie týchto fragmentov, ale žiaľ v dôsledku uvedeného zásahu, došlo aj k ich nenávratnému poškodeniu. Vzácné náhrobné kamene, dokumentujúce dôležité torzo stratených a skoro zázrač-

Vizualizácia časti spracovaného a schváleného architektonického projektu znovuosadenia nájdených náhrobných kameňov do povodného areálu cintorína, čím by mu bol z veľkej časti prinavrátený jeho povodný charakter a vzhľad.

ne znovu nájdených dejín židovskej komunity z obdobia jej najväčšieho rozmachu a nadregionálneho vplyvu, ležia v priestoroch ortodoxného cintorína už bezmála tri roky, bez umožnenia profesionálneho zásahu. Fragilné náhrobné kamene sú tak nechránené, nezakonzervované a vystavené eróznym vplyvom

akýchkoľvek pochybností medzi najvýznamnejšie projekty záchrany židovského kultúrneho dedičstva v regióne a dá sa povedať, že aj v strednej Európe, naďalej tragicky neistý...

DANIEL POLAKOVIČ, TOMÁŠ STERN
Foto © Tomáš Stern

WEIL, WEIL, WEIL

Edice Spisů J. W. pomáhá novým interpretacím

Pod titulem „Věčný outsider Jiří Weil“ uspořádal v dubnu 2023 Ústav pro českou literaturu AV ČR mezinárodní konferenci o díle tohoto českého židovského autora, který proslul snad nejvýrazněji románem *Život s hvězdou* (1949). Zda je Weil outsiderem, dokonce i věčným, může být věci názoru, nicméně výsledky konference budou cenným příspěvkem do řady disciplín, včetně dějin moderní české literatury a jejich židovských autorů. Outsiderem ovšem Weil jistě byl na knihupeckých pultech.

Jiří Weil a kocour Nehýtek před rokem 1953.

Jeho dílo bylo i přes jistou vlnu zájmu v devadesátých letech dostupné více či méně jen sporadicky. Sbírká povídek *Barvy* od svého prvního vydání v roce 1946 znovu samostatně nevyšla, také románová próza *Makanna – otec divů* od prvního vydání v roce 1945 již nevyšla a *Dřevěná lžice* – pokračování románu *Moskva-hranice* – vyšla poprvé, ale zatím i naposledy v roce 1991. (Jeho první vydání bylo do té doby dostupné jen v italském překladu!) Tato situace se ale začala v posledních letech zásadně měnit souborným vydáním Weilova díla v péči kolektivu vedeného Michaelem Špirem z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy ve spolupráci s pražským nakladatelstvím Triáda.

13 DÍLŮ

Spisy Jiřího Weila jsou rozvrženy do třinácti dílů; prvním vydaným dílem

jsou tři svazky publicistických prací z let 1920–1959 (2021–2022, ed. Michael Špirit) a doposud poslední jsou *Povídky* (2024, ed. Lucie Bartoňová).

Z delších textů čekáme vedle románu *Makanna* (1945) ještě na *Život s hvězdou* (pův. 1949), *Harfenika* (1958) a na posmrtně vydanou prózu *Na střeše je Mendelssohn* (1960). Mohli bychom zůstat u těchto bibliografických detailů a souhlasně poznamenat, že zpřístupnění a systematizace každého díla patří k pravidlům literárněvědného kumštu. (U řady jiných významných autorů se toto pravidlo nedodržel – Vančurovy sebrané spisy například nemáme.) To vše by ovšem byla jen suchá, ne-li školometská poznámka. Současná edice je ale více než „business as usual“.

Danou edici vyznačuje nejen její rozsah, ale i metodologie, s níž editoři pracují. Svazky jsou rozděleny na primární text a rozsáhlý ediční aparát, který jde za běžný standard. Důležité je ovšem nejen to, zda tento postup splňuje kritérium úplnosti, ale zda otevírá cesty k novým interpretacím, tedy zda je v tomto smyslu funkční. Předkládaná edice toto kritérium evidentně splňuje.

Příkladem je soubor textů a glos, který zahrnuje i období po květnu 1945 (*Stati a reportáže 1938–1959*, sv. 8). Texty zde poskytují mj. zajímavé východisko pro interpretaci *Života s hvězdou*. Víme, že děj tohoto románu vyúsťuje filozofujícím finále, ve kterém Weilův hrdina Josef Roubíček uvažuje nad svým rozhodnutím nedostavit se do transportu a odejít do ilegality. Jeho sebereflexe zdůrazňuje princip svobodné

volby a individuálního rozhodnutí v kritickém okamžiku. Schopnost učinit rozhodnutí tak dělá z Roubíčka člověka, který vykročil na cestu ke svobodě – pochopí, „že není a nebude již nikdy Josefa Roubíčka, který chtěl kličkovat, uhýbat, vykroutit se, jen aby se mohl vyhnout svobodě“.

Filozofická síla těchto formulací je na tomto místě snad neočekávaná, takže lze uvažovat o tom, zda závěr není jen jakýmsi didaktickým „přílepem“, který se nadto čte dosti existencialisticky, což při běžném chápání Weilova díla může překvapit, protože existencialismus nebyl Weilovým orientačním bodem. Listování v souborném svazku

nás ale usvědčí z omylu. V jednom z několika tuctů zmínek o nových knihách, které Weil psal pro *Literární noviny*, najdeme kratičkou glosu o *Cizinci* Alberta Camuse, který v roce 1947 vyšel v českém překladu Svatopluka Kadlece. Relevantní je pro nás vlastně jen jedna Weilova věta: „Avšak v jeho [Camusově] románu najdeme všechny základní principy existencialismu – princip volby a rozhodování, princip volního činu.“

Dobré knihy se samozřejmě nepišou tak, že se autor poohlédne po přesvědčivé autoritě, aby mohl text působivě uzavřít, nicméně Weilova charakteristika Camuse opravňuje k tomu, abychom uvažovali přinejmenším o podstatném souznění mezi Weilem a Camusem. Bez pečlivě vyre-

šeršované edice bychom ale stěží mohli tuto shodu vůbec identifikovat. Kdo se dnes bude probírat zmínkami o nových knihách z *Literárních novin* z března či dubna roku 1948, kdy Weilova glosa vyšla? Zde se musíme opřít o erudovanou edici – a ta je nyní k dispozici.

„POKROKOVOST“ ŽIVOTA S HVĚZDOU

O něco těžší je nalézt ve Weilových zmínkách klíč pro málo diskutovanou otázku „pokrokovosti“ *Života s hvězdou*. Soubor glos a komentářů, které nám Weilova edice nabízí, připomíná na první pohled jen jakýsi redaktorský labyrint: Weil kupí poznámky o francouzských, amerických, ruských autorech (vůči posledním jeho loajalita nezná mezí), cení si ale také názorů prezidenta Beneše. Jasná linie se tu nenabízí sama od sebe a nedá se spojit s literárním textem tak jednoduše jako výše citovaná poznámka o Camusovi. Nicméně i zde je možné nalézt inspirační pasáže. V odpovědi na anketu deníku *Práce* (duben 1948) „Jaký vliv měla na vás válka?“, Weil dopad války na svou tvorbu krátce, ale důrazně potvrzuje a pokračuje: „Mé dva romány, z nichž jeden jsem dokončil a druhý se chystám napsat [tedy *Život s hvězdou* a *Na střeše je Mendelssohn* – pozn. J. T.], líčí dobu okupace a jsou pokusem o splacení tohoto dluhu. Uznáte, že by bylo nesmyslné, kdybych se je snažil napsat nesrozumitelně, tak, aby nebyly přístupny lidu.“

V kritériu srozumitelnosti lze rozeznat ozvěnu dobových diskusí o „novém úsilí“ tvořit literaturu, která i když ještě nejde s lidem, je lidu srozumitelná. Vzhledem k tomu, že poukazů na toto kritérium nalezneme více, můžeme se ptát, jak jej aplikovat i na *Život s hvězdou*. Zde si připomeňme, že Josef Roubíček se v hodině nejtěžší neopírá o židovskou komunitu a nesdílí její pesimismus, nýbrž se z ní vyčleňuje a svoji rezistenci realizuje příklonem k dělnické třídě výrazně reprezentované dělníkem Maternou. Srozumitelné řešení? Srozumitelná odpověď na otázku, zda se klasik literatury holokaustu mění v autora pokrokového románu? Bohatství textů, které nám předkládaná edice nabízí, tento závěr umožňuje – *Život s hvězdou* má několik rovin, včetně té, která ukazuje na onu fázi kultury, která nechce mluvit nesrozumitelně, „tak aby nebyla nepřístupna lidu“.

JINDŘICH TOMAN

Spisy Jiřího Weila vydává nakladatelství *Triáda* v Praze. Více informací na www.i-triada.net. Ukázku z autorových povídek publikujeme na straně 20.

NA VYSOKÉ POLONINĚ

Polský spisovatel Stanisław Vincenz se narodil 30. listopadu 1888 ve východo-karpatské vesnici Słoboda Rungurska, zemřel před více než padesáti lety v Lausanne ve Švýcarsku 28. ledna 1971. V roce 1906 absolvoval gymnázium v Kolomyji, v letech 1911–1914 studoval filozofii na vídeňské univerzitě. Po studiích se usadil v rodném Huculsku, odkud často cestoval do Lvova, ale také do Rakouska, Anglie a Švýcarska. Švýcarský filozof Rudolf Maria Holzapfel mu vnukl myšlenku zaznamenat zvyky, obyčeje, ale také různá vyprávění ze života Huculů, která stála u rodu monumentálního cyklu *Na vysoké polonině*. První část nazvaná *Pravda dávnověku* se objevila v roce 1936, další díly však vyšly až v 70. letech v exilovém nakladatelství v Británii. Po sovětské okupaci na jaře 1940 se mu podařilo dostat se i s rodinou do Maďarska, kde zůstal až do roku 1946. Za druhé světové války pomáhal Židům, za což se mu dostalo ocenění Spravedlivý mezi národy. Rok po příchodu Sovětské armády do Maďarska se polský spisovatel odstěhoval dále na Západ a po různých peripetiích se usadil v malé horské vesnici La Combe nedaleko Grenoble ve Francii. Kromě knihy *Dialogy se Sověty* (1966, česky 2002), vydal několik svazků esejů. Z výboru esejů a próz *Židovská témata*, který vyšel v roce 1977 v Londýně, jsme v minulých letech publikovali v *Židovské ročence* esej *Setkání s chasidy* a také několik chasidských próz.

V roce 2021 vydalo nakladatelství Malvern dva díly rozsáhlé Vincenzovy tetralogie, které si, obávám se, nezískaly pozornost, jakou zasluhují. *Pravda dávnověku* a *Barvínkový věnec*, jak se vydané části nazývají, představují přes tisíc stran mimořádně zajímavého textu, který Jeanne Herschová v úvodní poznámce charakterizuje následovně:

„Byl spisovatel. V jeho rodných Karpatech, v zemi Huculů, si Poláci, Rumuni, Ukrajinci a chasidé předávali své tradice ústně. Všechny přijal za své

a potom je rozprostřel na papír. Naplnil jimi několik skříní. Vyšlo několik knih, polsky a anglicky, fragmenty francouzsky a německy. Těsně před smrtí, v den jeho narozenin, potkala Stanisława Vincenze poslední radost: dostal v Londýně polsky vydaný *Svár*, knihu, jejímiž korekturami strávila jeho žena Irena bezpočet nocí.

Jeho díla neobsahují vědecky zpracované materiály určené pro etnology. Nejsou však ani literární tvorbou v současném smyslu. Ještě více než z Polska jsou vyhnány ze svého odvěkého klimatu – a to módou naší epochy, již je jejich styl, rytmus a tempo zcela cizí.

Není to vědecká práce ani folklor. Vypravěč – rozvázný jako Homér – vrací životu duše a moudrost mnoha ztracených světů. Sága se zamotává a rozvíjí, množí záhyby, odbočky, návraty, je živoucí, konkrétní, uštěpačná, a nepřímou tak klade otazníky nad podmínky lidské existence. Formou blízkou epopěji, zároveň se však nevyhýbající nemotornosti typické pro lidové vyprávění a jeho opakování motivů – když hlas dostávají zejména vozkové,

podomní kramáři, pastýři nebo lovci –, jakoby zezadu útočí na současnou racionalistickou aroganci, proniká do jiných sfér duše, nahrazuje důkaz tajemstvím, jistotu otázkou a převrací všechny hodnoty: „Blahoslavení chudí duchem.“ Převrácení – tato epická objektivizace subjektivního návratu – hraje ve Vincenzově díle ústřední roli.“

V centru jsou Huculové, mnoho pozornosti a prostoru se ale dostává i všem ostatním národům a národnostem žijícím v Huculsku. Zejména pak Židům, kteří byli v údolí řeky Čeremoš přítomni po mnoho staletí. Ostatně, v jeskyni nad Čeremošem žil podle ústní tradice sám Baal Šem Tov, zakladatel chasidismu.

(jd)

(*Na vysoké polonině: Pásmo I. Pravda dávnověku* /608 stran/ a *Pásmo III. Barvínkový věnec* /560 stran/. Přeložil David Zelinka, vydalo nakladatelství Jakub Hlaváček – Malvern v roce 2021.)

Stanisław Vincenz: BALAGULOVÉ

Židovský balagula (z hebrejského *baal agala* – pán vozu, kočí) nejen že kohokoli a kdekoli ochotně přijme na svůj rozvrzaný povoz. Nejen že na každého hodinku, dvě a ještě do poledne a ještě do podvečera počká. Od každého přijme dopis, peníze či balík, těžký nebo malý uzlíček k doručení kdesi po cestě, avšak nikoliv jen tak prostě: aby jej předal Ivanovi, aby jej ten donesl Herškovi, aby ten dal vědět Davidovi, ať si jej někdy vyzvedne. Přijme vzkaz, byť by šlo o vyřízení jediného slova, bez zápisků si všechno pamatuje, všechno pečlivě zařídí, i když to může trvat měsíce.

STARÝ BJUMEN

Pět balagulských povozů objednaných k jízdě až do Kryvorivni, vystlaných senem nahrazujícím pérování, pokrytých veretami a vyšafirkovaných jako o neděli, čekalo od úsvitu na Senném rynku. V jejich čele stál s dlouhým těžkým bičiskem v ruce, v rozslápnutých vysokých botách, v zamazaných kalhotách, blůze neurčité barvy a vypelichané beraní čapce příkladný nestor kolomyjských balagulů – Bjumen Petranker. Starý Bjumen byl člověk vysoký, silný, šedooký, s trčícímí rozježenými brvami, hustým knírem a nevelkou šedivou bradkou. Lišil se od svých židovských bratrů, neboť z jeho jasných, dosud nevybledlých očí i z celé tváře vyzařovalo nadšení bez příměsi pochybovačnosti. Vždyť kdo nenadšený by dokázal celý dlouhý život za jakéhokoli počasí překonávat prostor mezi Kolomyjí a Kutami přinejmenším stokrát do roka? S každým kandidátem na pasažéra dovezl dlouze rozprávět. Podmaňoval si všechny povahy, odzbrojoval hrubiány, okřikoval hlupáky, povzbuzoval nesmělé. Během cesty a na odpočívadlech s radostí vyprávěl vzpomínky, historky, pověsti. V každodenním životě hovořil slovanským jazykem, zcela eklektickým, se svéráznou kolomyjskou výslovností. Bylo o něm však známo, že mohl svobodně přecházet z jednoho na druhý v pěti jazycích: z polského na ukrajinský, potom na židovský, dále na německý, a dokonce i na rumunský. A navíc, když hovořil židovsky, čerpal z ukrajinštiny vlídný přízvuk, z němčiny učenost, z polštiny eleganci a z hebrejštiny nejvyšší

moudrost. Z jeho tváře nikdy nemizel jakýsi jízlivý úsměšek. Čemu se smál, nikdo nevěděl – zda svému osudu věčného formana, či obětím tohoto osudu – balagulským pasažérům. Jisté však je, že žádné žerty si nedovolil vůči svému společníkovi-fidicimu, organizátorovi a finančníkovi balagulů, panu Ajbigmanovi.

Pan Ajbigman, to byl člověk ještě mladý, elegantně oblečený, vždy v dlouhém městském kabátu a dlouhých kalhotách. Svým chováním dával trochu urážlivě najevo, že spíše než Bjumenovým společníkem je jeho kontrolorem a jakoby

Rynek v Kolomyjích okolo roku 1900. Foto archiv.

nadřazeným. Ostatně, žádného z balagulů si nepouštěl k tělu. Den po dni se před odjezdem balagulských povozů odměřeným krokem promenoval kolem nich a systematicky, rovnoměrně máchal rukou. Měl velmi ostré rysy, úzká ústa, často pohrdavě mhouřil oči, a když vyhlášoval svá moudra a krasořečnivě rozmlouval s Bjumenem, kroutil hlavou tak, že jí neustále opisoval znak nekočena. Každý den jezdil s Bjumenem k mostu přes Prut. Když vystupoval, šeptem ještě cosi domlouval s některým z pasažérů, potom šel pěšky zpět a ustavičně se za Bjumenem ohlížel. A kdoví, snad měl i jiné způsoby, jak Bjumena neloajálně kontrolovat. Zato Bjumen s ním ve chvílích činu a rozmachu jednal jako kavalista s hadrářem. Když se vůz plnil lidmi, když se koně ohlíželi, zda skutečně, Bjumen se vztyčil, praskal bičem a mocným hlasem halekal: „Již, již, již jedeme!“ Na pana Ajbigmana se ani nepodíval. A do pozadí odsunutý finančník a organizátor budil dojem naprosté nepotřebnosti.

ZBÝVAJÍCÍ BALAGULOVÉ

Abrum starší, Judka, Chail a Abrum mladší, tak se jmenovali zbývajcí balagulové. Abrum starší chodil se světlou a měkkou uměleckou bradkou, měl roz-toužené oči, rezignované pohyby, z jeho tváře čísel tak zřídka se na zemi vyskytující dobrosrdečnost. Když se vůz dával do pohybu, rezignace ustupovala a její místo zaujímal tiché uspokojení.

Říkalo se, že Abrum je velmi zbožný, dokonce se těšil jisté účtě v chasidské svatyni zvané „bojanská“, kde se jen tak s někým nebratřili. Název svatyně byl odvozen od městečka Bojany na Bukovině, kde se v té době zjevil mistr-rabín, ke kterému se o sabatu ze všech stran sjížděli věřící a s nimi i nevěřící, leč zvědaví. Mistr tolik obdivoval Pána a planul takovým vnitřním plamenem, že když o svatém dni zdvihal k ústům pohár vína, přítomní viděli, jak víno vřelo.

„Hoření“ se přenášelo na všechny bojanské skupinky a svatyně v naší zemi. Časem začal název „bojanský“ označovat všechny, kdo se bojí Boha a ještě cosi více... Bjumen také docházel do bojanské svatyně, ač, pravda, méně často a méně pravidelně.

Judka byl starší chudý Žid se zákalem v pravém oku a dosti dlouhým, nestejněměrně prořídilým sivým vousem. Nijak se nepodbízel, spíše byl obhroublý a dalo by se tedy říct, že k tomuto povolání málo způsobilý. Měl ale pověst poctivce.

Zato Chaim, malý ryzí Židek působící dojmem věčného mladíka, s očima v závoji úsměvu, ani trochu nedbal o pověst. Říkalo se o něm, že se přímo bál říct pravdu, i kdyby mu zlatem platili. Zjevně nepovažoval pravdu za patronku dobrého obchodu, a proto, když mu ustavičně vytýkali, proč pořád a zarputile lže, halil oči úsměvem a vyznával: „O co jde? Majn gešeft myt Emes, cy myt Pferd?“ (Živím se pravdou, nebo koňmi?) Pověst si s ním poradila, dala mu jméno Chaim Brepta.

Abrum mladší s opuchlou tváří a špičatým nosem, stále ještě výrostek, který však přezrál dříve, než dozrál, horlivě, ale bídě napodoboval Bjumenovy kavalistické pokřiky, když ochraptělým, pítvorně slaboučkým hláskem skřehotal: „Jiš, jiš, jiš jedeme.“ Bezostyšně se nadouval a kdykoliv mohl, spílal cestujícím. Proto nebyl oblíben.

Památného rána všichni znudění a zívající, v hloučku, jako hřející se koně, dost dlouho čekali, než se zjeví domluvení hosté. Pouze pan Ajbigman, parádně

oděný jako vždy, se sám procházel ve větru a bez ustání rozvážně krok za krokem kroužil kolem povozů. Načež zastavoval, zdvihal oči a vzhlížel k nebi. Spouštěl hlavu, znovu mhouřil oči a vzdychal, šeptal, mlaskal, jako by žasl. Mohlo se zdát, že si vychutnává mocný víchr. Avšak ne, neboť nakonec jakoby znechucen odmítavě kroutil hlavou. Šlo o to, že pan Ajbigman (jak se později světil) pečlivě vypočítával, jaké zisky by přinášel balagula, který by jezdil stejně rychle jako onen vítr.

DO VĚTRU

Bjumen spolčníka pozoroval a nahlas hloubal: „Copak, pane Ajbigmane, obáváte se snad větru?“

Pan Ajbigman vykresloval hlavou znak nekonečna a trpělivě a pedanticky vysvětloval:

„Já se ani trochu neobávám větru, pouze kladu na jeho konto kombinace nesnázi, které způsobí.“

Jeho spolčník a vozka Bjumen, který se vyznal v počasí jako málokdo jiný, jej s bouřlivým smíchem konejšil:

„Ha-ha-ha, věřte mi, pane Ajbigman, dobrý rok na takový vítr! A dobrý rok je přesně takový jako onen vítr. Počasí si zvesela přeletí a potom, ojoj, to, co je zlé, se táhne a klepe až k nevydržení.“

Pan Ajbigman povzneseně mhouřil oči. „To je nepodstatné, jde o to, co to vynáší.“

„Nám mnoho,“ tvrdil Bjumen, „když je dobrý vítr jako dnes, člověk se vmžiku octne tam, kde má být, kde se hora stýká s nebem.“

Abrum mladší se pištivým hlasem zeptal: „Proč bych já měl vmžiku být tam, kde mám být, kde se hora stýká s nebem?“

Bjumen se na něho zkoumavě zahleděl. „Počkej čtyřicet let – dozvíš se. Vidiš tamhle za kostelem ty jablonovské bučiny? Tam, co je to zeleno. Fajn! Pozorně se zahleď, již tam jsi – jsi blíže. A potom fru-fru, shora dolů, Utoropy, Stopčjetov a jsi ještě blíže – zdola nahoru, Ispas, Pistyň, zase blíže. Blíže komu? Komu já potřebuji být blíže? Bukovince, ve které se hora stýká s nebem, domovu, tatíčkoví. Jistě, můj tatíček už není na světě, a proto já chci být u toho, ke kterému on potřebuje být blíže. Komu on potřebuje být blíže? On potřebuje ke svému tatčkoví. Tatka za tatčkou, každý za svým, domů, stále nahoru, stále výše, stále blíže. Kam? To je jasné. Stále výše, stále blíže – větru.“

„Co to má společného s větrem?“

„Pohyb! Vítr je hlavní balagula, práska a sviští, všem vymete, všechny přivine, všechny požene. Průvan!“ Judka kníkl: „Oj, balagula požene?“ Bjumen zakřičel: „Vítr požene!“

Chaim zvaný Brepta se nevinně zeptal: „Jakýpak on je balagula?“ Bjumen halekal dále:

„Když kolem není žádná fůra, žádná noha, ani koňská, ani lidská, ani psí, nic se nehýbe, přiletí vítr.“ „Pro koho?“ ptal se Judka. Bjumen se nedal vyvést z míry: „Co to znamená pro koho? Pro posledního pěšáčka, pro toho nejposlednějšího.“

„Vítr je tedy nejpomalejší?“ ptal se znovu Chaim.

„Ne, on je takový jako já, je tam, kde byl, a proto je tam, kde má být. On je zde, on už je tam, šumí v bučinách stále blíže, on už je v Pistyni, ve smřčinách a už je výš, už šumí v Rybnici, šumí spolu s ní, on je ve zřídlech, v Čornohoře, stále výš. Kdo ho zastaví? On už je ve hvězdách, v Leviatanu, stále výš, stále blíže.“

„K čemu vám takové spekulace jsou?“

„K čemu mi jsou? Jsem snad ten malý Bjumen s poklopem na zadku? Nikoliv! Jsem tedy starý Bjumen, prašivý dziad a forman? Také nikoliv! Já jsem pořád ten samý Bjumen, přes bučinky domů, k tatčkoví, stále blíže.“

Chaim zvaný Brep-ta si zaclonil oči řasami a zeptal se:

„Nepijete vy občas, Bjumene?“

„Co to znamená, zda piju?“ podivil se Bjumen.

„To znamená stále blíže lahvince, stále blíže.“

PRVNÍ ZVONĚNÍ

Bjumen se obořil, křikl na Chaima, Abram mladší vyštlkl pištivým zachechtáním, Judka hrozivě zavrčel na Chaima, všichni povykovali, halasili, spílali Chaimovi nebo mu přitakávali. Blížící se mladí pasažéři, kteří si pomyslili, že halas je signálem k odjezdu, se spěšně dávali do klusu, zoufale mávali šátky a křičeli: „Počkejte, neodjíždějte bez nás!“

„Vždyť ještě neodjíždíme,“ uklidňovali je balagulové všichni najednou.

„Tak proč tolik halasu?“

„Kvůli větru,“ odpověděl Bjumen vyhybavě. Přerušil vysvětlování a začal

práskat bičem. Balagulové ochladli, chvíli práskali biči. Bylo to první zvonění k zatím vzdálenému odjezdu. Bjumen rozmlouval s mladíky a Judka vážně objasňoval Chaimovi:

„Nerozumíš? Balagula spatří v dálce horu a už tam chce být. K čemu je balagula? K tomu, aby zrychlil. Lecjak to udělat, s takovými koňmi, jako jsou ti moji?“

Abrum mladší žertoval:

„Naopak! Bjumen učí, že balagula je od toho, aby jel pomalu.“

Judka všechno rozvážně uváděl na pravou míru:

„Kdo říká, že pomalu? Jenom tak, aby nabral co nejvíc hostů, aby všem vyhověl, měl kde dát koním napást a neutýral, nevyhladoval koně.“

Chaim se smál.

„K čemu by mi bylo mnoho hostů, k čemu pastvíska, k čemu koně, pro mě za mě, ať se promění třeba v kozly. K čemu mi rychle a k čemu mi pomalu? Můžu stát celý den, můžu čekat celý týden na jediného hosta, jen když mi dobře zaplatí.“

Bjumen se náhle otočil ke koním:

„Inu, Princí, co ty na to?“ promluvil ke svému urostlému šedákovi pokropenému skvrnkami narůžovělé věkovitosti s ušlechtilou, suchou hlavou a navzdory hubenosti ladně vykresleným hřbetem. Princ se k Bjumenovi dostal po dlouhé řadě majitelů z desáté ruky, ze svého rodu si uchoval hlavu, od lidí jméno a osobnost a sám od sebe oči – čili duši. Jeho věkovitost nebyla v ničem lepší ani horší než ta Bjumenova. Druhý

Skupinka kolomyjských Židů, foto z roku 1900.

kůň, také starý, velmi nízký, chlupatý a zavalitý, s příměsí huculské rasy, byl rodem z Bukoviny a jmenoval se Voloch. Bjumen rovnal koním pytle s obrokem, plácal je po šíjích a promlouval k nim s vědomím jejich třídní či národní příslušnosti – k Princovi polsky a k Volochovi rusky. Princ vysunul oči z pytle a hleděl na mistra nevinným pohledem beze stínu zjištění či vychytralosti, očima, jimiž jsou obdařeny pouze malé děti a staří.

(Ukázka Balagulové pochází z první části knihy Stanisława Vincenze Na vysoké polonině. Barvínkový věnec. Přeložil David Zelinka. Mezititulky redakční.)

Jiří Weil

ŠANGHAJ / povídka ze 7. dílu *Spisů J. W.*

Karel Fleischer seděl u okénka transportního oddělení. Měl za úkol podávat informace. Byla to nesmyslná služba. Informace, které podával, nemohly být nikdy pravdivé. Nemohly to být ani informace. Ale lidé se chodili k němu ptát. Chtěli vědět, kam pojedou, jak se jim povede, nevezmou-li jim věci, mohou-li dostávat balíčky, mají-li si vzít místo léků jídlo, je-li dovoleno vzít s sebou hrací krabičku, to přece není hudební nástroj. Stále přistupovali k okénku lidé a na něco se ptali. Na okénku byl nápis „Informace“. U okénka stál Fleischer. Mluvil od rána do večera s lidmi. Neznal nic, nevěděl nic. Měl tištěné instrukce. Byly tam seznamy předmětů, které si lidé mohou vzít, byly tam pokyny, jak upevňovat čísla. Všechno bylo rozmnožené na cyklostylu. Všichni povolání do transportu dostali tyto instrukce. Měli je doma nebo v kapsách. Nahlíželi do nich denně tisíckrát, hledali tajné znamení, které by jim dalo útěchu. Ale nic tam nebylo než kusy a kilogramy. Fleischer mluvil až do ochraptění u okénka, na všechno říkal totéž: „Nevím, neznám, nemohu vědět, to se nikdy neví, to se ukáže.“ Nebo „nesmíte, nemůžete, zakázáno“.

Lidé mluvili do okénka páté přes deváté, vypravovali složité příběhy, rodinné rozpěře. Fleischer je neposlouchal. Nemělo to žádný smysl. Na okénku byl nápis „Informace“. Ve čtyři hodiny se zasunovalo okénko. Lidé u něho ještě stáli. Fleischer shodil starý kabát a šel domů na večeři. Na ulici stály hloučky. Fleischer chtěl proklouznout. Ale lidé ho znali. Snad jim něco řekne, teď, když není u okénka. Něco tajného, co ví jen on. Bylo to zase totéž. Fleischer opakoval stejná slova. Lidé se ani nemračili. Nemyslíli vážně, že by jim něco prozradil. Nemyslíli ani, že něco ví. Ale co kdyby... kdyby...

Fleischer řekl u snídaně ženě: – Nevýdržím to. Mám ztrhané nervy. Zblázním se a začnu u okénka fvat. Už teď se mi chce kolikrát něco provést, třeba vylézt z okénka jako opice a vyplazovat na lidi jazyk. Musím se přemáhat, abych to neudělal.

Žena řekla: – Nervy, to nic není. Transport je horší. Ale proč nechceš říci ani mně, co víš. Jsem přece tvá žena, copak mi nevěříš?

Fleischer řekl: – Nic nevím. Nikdo mi nic neřekne. Dají mi popsané papíry, ve kterých nic není.

Žena mu zřejmě nevěřila. Pokrčila rameny.

– Bojíš se, – řekla, – bojíš se, že tě zastřelí jako ty z evidence. Ale vlastní ženy by ses neměl bát.

Fleischer mlčel. Nemělo smysl něco vysvětlovat. Všichni jsou přesvědčeni, že zná tajemství. Škemrají, prosí, vypravují příběhy. Někdy nabízejí i cigarety. Stojí u okénka a říká: „Nevím, neznám, nemohu vědět.“ Někdy zašoupne okénko. Lidé stojí u přepážky a trpělivě čekají, až se okénko otevře. Myslí si, že tam v místnosti se koná tajná porada. Úředníci dostávají na ní tajemné pokyny. Fleischer sedí tupě u stolu a pokouší se číst detektivku. Nebo si ořezává tužku. Nebo odchází na chodbu a jde si pro čaj. Pak snídá chléb s hubeným sýrem a poslouchá, co se děje za okénkem. Lidé stojí ve frontě u přepážky. Čekají, až se okénko otevře. Fleischer rychle hltá jídlo. Nevydrží dlouho sedět u zavřeného okénka. Ještě žvýká v ústech chléb, když otevírá okénko.

U okénka stojí, jako první, vousatý člověk.

– Šalom, – říká. Snad si myslí, že tím naladí Fleischera. Avšak Fleischerovi jsou všechny pozdravy lhostejné. Vousatý člověk mu vypravuje strašně pokroucenou němčinou zamotaný příběh. Do příběhu je zapleteno několik světadílů a spousta osob, hranic, celních stanic, úředníků konzulátů, formulářů, permitů, affidavitů. Objevují se cizokrajná jména jako známky z alba – Costa Rica, Nicaragua, Guatemala, Tanganika, Kenya, Rhodesie, Yucatán. Chce se mu zeptat: – A máte tam Honduras? –, jenže vidí, že vousatý člověk nemluví vůbec o známkách, ale o zemích, do kterých by se chtěl vystěhovat. Patrně pokládá Fleischera za úředníka cestovní kanceláře. Patrně si myslí, že mu Fleischer řekne:

– Přejete si železniční jízdenku, nebo vám mám obstarat i lodní lístek do Porto Rica?

– Šanghaj, – říká zatím vousatý člověk důrazně. Je to patrně město, pro které se rozhodl, a nyní žádá naléhavě, aby tam byl dopraven.

– O Šanghaji nic nevím, – řekl Fleischer, – mohu vám jenom říci, kolik si můžete vzít ponožek. Kravaty bych vám nedoporučoval. Nejsou k ničemu, parádu tam nepotřebujete. Vezměte si raději teplé prádlo.

– Šanghaj, – opakoval zatím vousatý člověk. Snad ani nerozuměl, co říká Fleischer. – Šanghaj, to je Čína, víte. Jede se tam železnicí, sibiřským expresem, nebo lodí kolem Ceylonu.

– Nevím nic o Šanghaji, – řekl Fleischer, – jste zařazen do transportu?

– Ano, – řekl vousatý člověk, – ale já chci do Šanghaje.

– Nejde to, – odsekl Fleischer, – další, prosím. – Lidé u okénka byli již netrpěliví. Odstrkovali vousatého muže.

– Není žádná Šanghaj, – řekl člověk, který za ním stál. – Není Asie, Afrika, Amerika, Austrálie.

Vousatý člověk odcházel zdrceně. A pak přicházeli k okénku lidé s jinými nesmyslnými otázkami. Chtěli vědět, kam jede transport, není-li možno mu nějak uniknout. Jakýsi člověk ukazoval Fleischerovi válečná vyznamenání, vsunul hlavu až k němu. Jiný člověk mu vypravoval, že jeho pradědeček se účastnil napoleonských válek v pruském vojsku. Fleischer říkal: – Nevím, neznám, nemohu vědět. – Lidé odcházeli od okénka.

V poledne je Fleischer zašoupul. Vyplížil se rychle na ulici, uskakoval před hloučky a běžel domů. Nebydlil daleko od úřadu.

Jedl hltavě a díval se před sebe.

– Co je s tebou, – ptala se žena. – Nevýhodili tě snad?

– Ne, – řekl Fleischer, – představ si, že dnes chtěl na mně nějaký člověk, abych mu obstaral lístek do Šanghaje.

– Ano, to se rozumí, – řekla žena, – to jsi nemohl samozřejmě udělat pro neznámého člověka. Ale nemohli bychom jet my do té Šanghaje? Jednou nás také zavolají do transportu a pak bude třeba pozdě. Nemohl bys to nějak zařídit? Mohli bychom třeba vzít s sebou tetu Herminu, víš, má tolik peněz na vázaném účtu. Jaké je to tam v té Šanghaji?

– Šanghaj, – křičel Fleischer, – není žádná Šanghaj. Není takové město, povídám ti, potopila se, zmizela, zemětřesení ji smetlo – Šanghaj, – křičel, – Šanghaj.

– To jsou nervy, – řekla žena, – měl bys jít do ambulatoria na prohlídku. Máme nějaký atlas? Ale počkej, snad to bude v naučném slovníku. Šanghaj – aha, už to mám. Tak tedy...

– Nechci nic slyšet o Šanghaji, povídám ti, – vyskočil od stolu Fleischer, – nechci nic slyšet o Šanghaji, Costa Rice, Yucatánu, Uruguayi, Tanganice.

Popadl rychle plášť a běžel do úřadu bez rozloučení. Na svém stole našel dopis s hlavičkou Obce: „V rámci restrikce personálu se připravte na zařazení do transportu. Informace u okénka č. 4.“

Opřel si hlavu o loket. Nevšímal si ničeho, nemyslel na nic. V hlavě mu hučelo „Šanghaj, Šanghaj“.

Povídka převzatou se 7. svazku Spisů Jiřího Weila a recenzí souborné edice jeho díla (viz strany 16–17) připomínáme, že tento významný spisovatel, literární kritik, novinář a překladatel se narodil před 125 lety, 6. srpna 1900 v Praskolesích u Berouna (zemřel 13. prosince 1959 v Praze).

IZRAEL: Dva roky po 7. říjnu

Válka s Hamásem v Pásmu Gazy trvá už dva roky. Což dokládá, jak obtížné je prognózovat. Hamás při útoku 7. října 2023 zavraždil 1200 lidí a 250 unesl. Byl to největší protizidovský pogrom od holokaustu. Když premiér Benjamin Netanjahu poté řekl, že válka potrvá do roku 2025, působilo to nadsazeně. Teď se rok 2025 blíží ke konci, leč konec války ještě na obzoru není.

V polovině září Izrael zahájil další pozemní ofenzivu do Gazy. Bibiho vláda ji zdůvodnila tím, že ztratila důvěru k přístupu Hamásu. Že uzavřít částečné příměří s ním by znamenalo jen další fázi téhož – propouštění rukojmích po částech výměnou za násobné počty palestinských vězňů, neodzbrojení Hamásu i jeho setrvávání v Gaze. A že než takové handrkování, je lepší to vyřešit ofenzivou v Gaze jednou provždy.

Těžko by se někdo vsadil, že to tak vyjde. Ani Izraelci, ba ani všichni členové jeho vládního a bezpečnostního establishmentu. Ale Bibi to tak chce, snad i pro svůj zápis do dějin, a to je rozhodující. Proto Izrael zaútočil raketami na exilové sídlo Hamásu v Kataru

(neúspěšně, nezabil tamní špičky, jako je Chálid Hajjá). Proto zahájil i ofenzivu, jejíž trvání odhadují vojáci na „nejméně tři až čtyři měsíce“. Řekněme do počátku roku 2026.

IZRAELEC TU DIRIGOVAT NEBUDE

Z toho plyne, že až se budou 7. října bilancovat dva roky války, moc pevných „faktů na zemi“ po ruce nebude. Takových, pro něž by platila všeobecná shoda. Což platí pro samotný Izrael, ale tím více pro svět včetně Západu.

Vypovídá o tom heslo *Válka v Gaze* na Wikipedii. Je sáhodlouhé, ale základní sdělení vyjádří dvě věty. Pro Stát Izrael byl 7. říjen 2023 nejvražednějším dnem v jeho historii čítající 77 let. Pro Palestince, hlavně ty v Gaze, byly nejmrtelnějším obdobím následující dva roky.

Obě věty jsou pravdivé, ale ta pravda se používá dost selektivně. Arabský

a muslimský svět, globální Jih i progresivní Západ vnímají hlavně argument palestinský o dvou letech války a hrůzy. Izrael a část Západu – kromě USA i Česko, Německo, Rakousko, Dánsko či Maďarsko – vnímají argument hrozby pro židovský stát a jeho existenci. Hrozby, jež nepomine, dokud nebude Hamás – jeho mocenské, zbrojní a technologické kapacity – zneškodněn.

Z tohoto rozdílného vnímání vznikají zásadní rozpory. Na západě Evropy se dějí věci, jimž by našinec před pár lety nevěřil. Aktivisté ve Španělsku na protest proti „genocidě Palestinců“ útočili na cyklistický závod Vuelta. V Belgii

Jeden ze zničených domů v kibucu Be'eri, kde teroristé zavraždili 90 osob včetně dětí, a 30 odvěkleli do zajetí. Kibuc Be'eri je pro Izraelce stejným symbolem jako u nás Lidice.

odmítli vpustit na hudební festival Mnichovské filharmoniky. Diriguje je Izraelec Lahav Šani a pořadatelé odmítají spolupráci s partnery, „kteří se jednoznačně nedistancovali od režimu“ v Izraeli. Evropská unie navrhuje sankce na „extremistické izraelské ministry“ a chce částečně pozastavit asociační dohodu s Izraelem.

HAMÁS MUSÍ BÝT ZNIČEN

Rozpory bují i v Izraeli, ale jak v čem. Třeba ve vztahu k rukojmím. Mnozí, nejenom rodiny unesených, vidí prioritu v dohodě o jejich propuštění. Bez velkých ohledů na osud samotného Hamásu. Jiní, v čele s premiérem, vidí prioritu v odstranění hrozby Hamásu, čemuž podřizují osud rukojmích. Bibi už dva roky tvrdí, že chce obojí – osvobodit rukojmí i zneškodnit Hamás v Gaze. Ale je zřejmé, že obojí zároveň nelze splnit beze zbytku.

Jsou tu i praktické rozpory přímo v establishmentu. Nava Freibergová

píše na webu Times of Israel, jak se vláda přela při hlasování o dohodě s Hamásem, nebo o ofenzivě proti němu.

Bibi byl jednoznačně pro tvrdost. Citoval slova, jež mu prý řekl Donald Trump: „Zapomeňte na částečné dohody (myšleno s Hamásem). Jděte do toho s plnou silou a dokončete to.“

Proti se stavěli ministři zahraničí Sa'ar, pro zpravodajské služby Gamlielová či regionální spolupráci Ansalem (varoval, že z Gazy se může stát izraelský Vietnam) a hlavně náčelník generálního štábu armády Ejal Zamir. Podle něj plán nemá ucelenou strategii odchodu: „Vaše rozhodnutí dobýt město Gaza tam povede k ustavení vojenské vlády, protože nebude existovat žádný jiný orgán, který by mohl převzít odpovědnost za obyvatelstvo,“ varoval Zamir.

Do Zamira se biblicky obula ministryně pro osady Orit Strocková: „Ten, kdo je bojácný a zbabělý, ať se vrátí domů, aby jeho bratři neztratili odvahu jako on.“

Zajímavá ukázka toho, jak vznikají vládní rozhodnutí. Náзор velitele armády, proti němu citát z Donalda Trumpa a z Páté knihy Mojžíšovy. Netanjahu to pak prý shrnul slovy: „Není třeba hlasovat, není to na stole. Hamás musí být zničen.“ Což o to, zni-

čení Hamásu je logický cíl. Ale jak ho zajistit v prostředí, kde žijí dva miliony lidí? To vyžaduje i uvažování nevojenské, takové, jaké prokázal generál Zamir. Leč neuspěl.

Hledáte-li téma celospolečenské shody, nenajdete ho v Gaze, ale vůči Organizaci spojených národů. Na Valném shromáždění OSN se rozhodovalo o tom, zda západní mocnosti jako Británie, Francie, Kanada či Austrálie uznají Stát Palestinu, aniž je jasné, v jakých hranicích a s jakým režimem. Je to jen symbolické gesto, ale Hamás ho hodnotí jako velké plus ve svůj prospěch, ba jako vlastní zásluhu.

Toto je v Izraeli celospolečensky nepřijatelné. Doložil to lídr opozice Ja'ir Lapid, když pro televizi Fox News řekl: „Jsem poslední, kdo by tvrdil, že Izrael je dokonalý nebo bezchybný. Nesouhlasím s většinou toho, co současná vláda dělá, zejména v Gaze. Přesto je zacházení OSN s Izraelem diplomatickou obdobou psychózy.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

HROBOVÉ TICHO ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Americký dokumentarista Bryan Felber natočil celovečerní film o Hilsnerově aféře. O případu, který na přelomu 19. a 20. století rozdělil českou společnost a poznamenal ji silnou vlnou antisemitismu. Zaujalo ho, že středověký mýtus o „rituální vraždě“ znovu ožil v moderní době a že dodnes existuje snaha očistit Leopolda Hilsnera, byť zatím bez úspěchu. V exkluzivním rozhovoru pro *Jihlavský deník* Bryan Felber vysvětluje, proč má podle něj tento příběh přesah do současnosti, jak souvisí s dnešními konspiračními teoriemi a jak probíhal jeho několikaletý výzkum a natáčení v Česku i zahraničí. (*Jihlavský deník.cz*, 2. 9.) ■■ Součástí podzimního programu Vršovic-kého divadla MANA bude pokračování projektu Otevřená zpovědnice, letos věnovaného tématu násilí ve společnosti. V české premiéře bude uvedena hra renomovaného italského dramatika Stefana Massiniho *Proces s Bohem*. Hra, nastolující otázku, kde byl Bůh v čase holokaustu, je strhujícím dramatem odehrávajícím se v prostorách právě osvobozeného koncentračního tábora a protagonisty jsou ti, kteří přežili. Na lavici obžalovaných se ocitá samotný Stvořitel. O tom, jaký je smysl utrpení, jaká je role věřících v násilných konfliktech a o mnoha dalších etických otázkách se povede po představení následný dialog se zajímavými hosty. (*i-divadlo.cz*, 2. 9.) ■■ Ve čtvrtek 11. září v 17.00 se uskuteční v Muzeu fotografie a moderních obrazových médií v Jindřichově Hradci vernisáž výstavy fotografií Richarda Homoly s názvem *Svědectví terezínských zdí – In Rectum Orbis*. Vystaveny budou autorské fotografie Richarda Homoly, které dokumentují převážně skryté stopy obyvatel ghetta Terezín během druhé světové války. Snímky textů, obrázků, poznámek a dalších stop odkazují k životu za zdmi ghetta a svědčí o perzekuci a utrpení během nacistické okupace. Autor snímky pořídil v letech 2013–2023. Pracuje metodou klasické černobílé analogové fotografie na film, fotografuje velkoformátovou kamerou a výsledné fotografie jsou kontaktní kopie na fotografickém papíře. Klasický řemeslný přístup umožňuje zachytit nejmenší detaily v záběru a zdůrazňuje nadčasovost a aktuálnost sdělení. (*Jindřichohradecký zpravodaj*, 5. 9.) ■■ V Ne-

veklově se během uplynulých prázdnin znovu otevřely židovský hřbitov a synagoga v rámci Dne židovských památek. Synagoga prochází rozsáhlou rekonstrukcí, která zahrnuje výmalbu stropu a obnovu oken. Také hřbitov poodhalil další ze svých tajemství. Byly vztyčeny popadané náhrobky – nyní jich na místě napočítáme kolem 220. Jsou doplněny informačními panely s překlady a komentáři. (*Kladno-Beroun-Rakovník-Příbram-Mělnický deník*, 6. 9.) ■■ Krajská vědecká knihovna v Liberci oslaví na podzim čtvrtstoletí od otevření své dvanáctipodlažní budovy ze skla a kovu nazývané Stavba smíření. I po 25 letech se ukazuje, že šlo o nadčasovou stavbu. Budova je

Liberecká synagoga je součástí Stavby smíření.

unikátní tím, že pod jednou střechou spojuje knihovnu a novodobou židovskou synagogu. Originálním způsobem tak vyjadřuje specifickou historii místa, na němž stojí. Na tomto místě před druhou světovou válkou stála jedna z největších synagog ve střední Evropě, kterou vypálili nacisté za křišťálové noci v roce 1938. Vybudování Stavby smíření včetně vybavení stálo skoro 520 milionů korun. Podílel se na tom český stát, přeshraniční dotační fondy, německá i švýcarská vláda. Projekt zaštitili tehdejší český prezident Václav Havel a bývalý německý prezident Roman Herzog. V roce 2001 získala knihovna titul Stavba roku. (*Genus.cz*, 5. 9.) ■■ „Tak jsme si prošli pár profilů osobností a politických stran na sítích, jukli se také na internet, no, a hle-

dali jsme vyjádření odsuzující ohavný čin osoby, která v Praze poničila židovský obchod. Ticho. Hrobové ticho. Našli jsme předvolební prohlášení, že největší neštěstí pro tuto zemi jsou Babiš, Fiala, Okamura, Rakušan, Turek... že se blíží (už zase) ty nejdůležitější volby v historii a jak na setkáních politiků s občany panuje skvělá nálada. Jinak žádný z marketingových odborníků diktující partajím, „co a jak dělat, aby to v říjnu klaplo“, nevyhodnotil tuto událost za natolik důležitou, aby se na profilu strany objevila věta, že projevy antisemitismu v naší zemi nemají místo. Potěšil nás otec kardinál Dominik Duka, který na událost okamžitě reagoval, stejně jako z pražských komunálních politiků Jan Wolf. A děkujeme také vám, čtenářům *Katolických novin*, že nejste v těchto situacích lhotejní.“ (*Katolické noviny.cz*, 5. 9.) ■■ Erich Adler, po druhé světové válce přejmenovaný na Ericha Orlického, se narodil v Kynšperku nad Ohří, kde prožil své dětství. Karlovarský kraj mu byl blízký, pobýval i v Chebu. Jeho životní příběh a osud, který skrýval až neuvěřitelné nástrahy, vtělil autor Adam Grygar do přelomové biografické knihy *I v Terezíně rostou sedmikrásky. Erich Adler: Život mezi hudbou, továrnou a perzekucí*. Slavnostní křest knihy, jejíž vydání finančně podpořily Kynšperk nad Ohří a Numismatika Ostrava, s doprovodným koncertem se uskuteční 26. září v 18 hodin v Zanderově sále Císařských lázní v Karlových Varech. Knihu slavnostně pokřtí Jan Roubínek, ředitel Památníku Terezín. Večer nabídne unikátní příležitost slyšet naživo zapomenuté skladby Ericha Adlera. (*Karlovarský deník.cz*, 16. 9.) ■■ Mecenáš Tom Schrecker (1932–2024), světoběžník, filantrop a jedno z 669 Wintonových dětí, odkázal České filharmonii téměř 16 milionů korun. Jeho dar podpoří mladé hudebníky. Narodil se v Praze v židovské rodině, část jeho příbuzných díky Wintonovým transportům přežila, zatímco jeho matka a další blízcí zahynuli v koncentračních táborech. V Británii vyrostl v adoptivní rodině, vystudoval historii na Oxfordské univerzitě a později sloužil v britské armádě. Profesionální dráha jej přivedla mimo jiné do vydavatelství Reader's Digest, kde působil na manažerských pozicích. Po odchodu do důchodu v roce 1990 se intenzivně věnoval filantropii, zejména v Česku, k němuž si uchoval hluboký vztah. (*Publico.cz*, 15. 9.) (jd)

ESEK V PRAZE

O malém podnikání a solidaritě s Andrewem Keenem

V srpnu jsme díky spolupráci organizace ESEK (hebrejsky obchodování, podnikání) a Velvyslanectví Státu Izrael, Židovského muzea v Praze, komunity Ec Chajim, Nadačního fondu Shalem, JCC Prague, Federace židovských obcí v ČR, České společnosti přátel Izraele a české pobočky ICEJ (Mezinárodního křesťanského velvyslanectví v Jeruzalémě) měli možnost podpořit malé podnikání v Izraeli a navštívit besedy ke společenským tématům současného Izraele. ESEK je projekt, který nabízí možnost koupit si výrobky malých firem, které vedou jednotlivci nebo rodiny. Jedná se o umění, šperky, keramiku, judaika a další tvorbu.

Následující rozhovor s jeho zakladatelem, Andrewem Keenem, je krácenou verzí interview, které lze v úplnosti nalézt na www.oheladom.cz.

Andrew, odkud pocházíte a jak vás napadlo vytvořit projekt ESEK?

Vyrostl jsem ve Wisconsinu na severu Spojených států. Moje rodina je velmi zapojená do dění v místní židovské komunitě, která je reformní. Studoval jsem obchodní školu a poté univerzitu ve Filadelfii. Získal jsem titul a začal pracovat v oblasti, kterou Izraelci nazývají hi-tech. Zároveň jsem měl tu čest sloužit ve výborech různých židovských organizací, včetně Světové unie progresivního judaismu. Do Česka jsem poprvé přijel jako zástupce nadace Czech Memorial Scrolls Trust, která pečuje o jedinečnou sbírku 1564 svitků Tóry po zaniklých českých a moravských židovských komunitách. Žil jsem ve Washingtonu (D. C.), ale měl jsem v plánu odejít a žít v Izraeli. Původně se to mělo stát 7. října 2023, což se pochopitelně nepodařilo, nakonec jsem odjel v prosinci 2023. Mezitím jsem trochu cestoval, byl jsem i v Praze. A v tomhle mezičase jsem přemýšlel, jak pomoci izraelským malým podnikům. Nakonec se z toho stal projekt ESEK.

Lze říct, že jste už na podzim 2023 předvídal problémy, které izraelská ekonomika bude mít?

Ne, vůbec. Ale začal jsem skladbu izraelského hospodářství a obchodu studovat a viděl jsem, jak důležitou součástí ekonomiky mají podnikatelé v Izraeli tvořit. Tak přišla myšlenka propojit je s lidmi v zahraničí, kteří chtějí pomoci. Přemýšlel jsem, jak to udělat udržitelnou, inspirativní a na hodnotách založenou formou. V Izraeli je téměř 700 tisíc malých podnikatelů, podporovat je znamená podpořit Izrael jako celek, ale i Izraelce jako lidi.

Oceňuji, že jde jak o obchod, tak o podporu a solidaritu.

Ano, solidarita je v tom hodně důležitá. Významnou součástí projektu je sdílení příběhů těchto malých podnikatelů. Jsou to obyčejní Izraelci. Vyprávějí o svých rodinách, jak své podnikání založili, jak se v minulém roce a půl snažili přežít.

Jaké reakce váš nápad vzbudil?

Většina lidí můj projekt podpořila, což mě překvapilo. Jako člen výborů organizací jsem byl zvyklý na diskuse plné kontroverzí a těžkou cestu k dohodě. A tady převažovala pozitivní zpětná vazba. Spíše bylo výzvou, jak projekt logisticky realizovat. Model má mnoho logistických komplikací. Musel jsem se opravdu hodně učit a zkoumat podmínky v jednotlivých zemích – teď třeba řešíme tarify v USA. Takže se ozývaly skeptické hlasy, zda můžeme vůbec růst.

Nakonec jsme získali podporu nejen ze židovských, ale i z nežidovských komunit a v současné době jsme ve 47 zemích. V tom je mnoho podpory, ochoty a dobré vůle. Ano, občas naši práci na sociálních sítích a v e-mailech nenávislně komentují lidé, kteří Izrael nepodporují a kteří nás obviňují, že „podporujeme zlo“. Ale na to nereagujeme, protože máme dost jiné práce.

Jak vnímáte skutečnost, že v Česku a v Praze nejsou tak silné protizraelské nálady jako v západních zemích?

Česko má v zahraničí i v Izraeli pověst jedné z nepřátelštějších zemí. Byl jsem v Praze po 7. říjnu na proizraelské demonstraci a cítil jsem, že to je opravdové. Přišli nejen Židé, ale i Nežidé, kteří vědí, že tyto dvě země jsou propojené.

Zároveň ale když mluvím s Izraelci i Čechy, vnímám, že to pouto nevnímají jako samozřejmé. Izrael bojuje ve válce a je ve velmi složité situaci. Upřímně řečeno si způsobem, jakým válku vede, nejspíš mnoho fanoušků nezíská. A tak

by neměl brát na lehkou váhu skutečnost, že o podporovatele může přijít a že má za komunitu přátel, minulých i budoucích, odpovědnost. I tak si myslím, že vztah s Českem by pro Izrael mohl být příkladem pro vztahy s jinými zeměmi.

Studio Hametarrezet:
Označák podpory rukojmích.

Svou roli asi hraje zkušenost s totalitním komunistickým režimem.

Každý, s kým tady mluvím, mi říká to samé: že komunistická zkušenost vás naučila ocenit svobodu, vnímat ohrožení zevnitř i zvenčí a rozvíjet odolnější chápání světa. Ale já jsem cestoval i po jiných postkomunistických zemích a musím říct, že v Česku je něco specifického v tom, jak Češi vnímají demokracii jako něco, co není samozřejmé.

Ve světovém měřítku váš projekt vypadá jako malý. Kvůli logistické obtížnosti je to ve skutečnosti velký projekt.

Součástí toho, jak chceme budovat naši značku, jakou chceme šířit atmosféru, je něco, co nazýváme „hejmiše dovednosti“. Tedy upřímnost a autenticita, žádný korporát. Děláme i videa, na nichž můžete naše tvůrce vidět. Lidé to ani nemusí vědět, ale cítí to. V roce 2025 organizujeme po celém světě 250 událostí, kde je možné se s námi osobně setkat. Některé trvají pár hodin, jiné pár dní, tady v Praze trvala naše akce pár týdnů. Další děláme on-line a na sociálních médiích. Zkrátka se snažíme, aby lidé cítili, že nejde o nic vzdáleného a odcizeného, ale o pravdivé okno do izraelské společnosti a kultury. A není to „navrženo v Izraeli, vyrobeno v Indii“, je to opravdu vytvořené v Izraeli. Není to Amazon. Malé podnikání už je samo o sobě hodnotou.

TEREZIE DUBINOVÁ

(On-line lze předměty malých podnikatelů zakoupit na www.esek.biz.)

Elad Casting: Přívěsek na klíče Am Jisrael chaj, na rubu je vyryta Tefilat haderech (modlitba na cestu).

Daniel Kehlmann

ŠÁLIVÁ HRA SVĚTLA

■ Jak se ze svobodného a kritického umělce stane kolaborant režimu? Život umělce, pakt s ďáblem a svůdná iluze stříbrného plátna. Poslední kniha kritiky i čtenáři oceňovaného rakousko-německého spisovatele je románem o filmovém umění, moci, kráse a barbarství, inspirovaným životem jednoho z největších filmových režisérů Georga Wilhelma Pabsta (1885–1967) rodáka z Roudnice nad Labem. Román zkoumá Pabstovo působení a dilemata v době nacismu a klade si otázky týkající se umělecké svobody, cenzury a vztahu mezi uměním a mocí. Pabst uprchl před nacisty do Hollywoodu, ale do vlasti se vrátil a začal točit propagandistické filmy pro Německou říši.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2025. Z němčiny přeložil Michael Půček. 336 stran, dop. cena 488 Kč.

Jiří Langer

ZPĚVY ZAVRŽENÝCH

■ Antologie staré i novější hebrejské poezie v překladu a přebásnění Jiřího Lange-
ra (včetně několika jeho vlastních básní) s obsáhlým doslovem hebraisty Daniela Soukupa.

Vydalo nakl. Dybbuk v Praze roku 2025, edice Opium, sv. 35. K vydání připravili Jiří Flajšman a Michal Kosák. 140 stran, malý formát, dop. cena 199 Kč.

Pavla Damohorská

ŽIDOVSKÁ MODLITBA ZA STÁT A JEHO PŘEDSTAVITELE

■ Monografie o židovské modlitbě za stát a jeho představitele (s podtitulem *Její vnímání v historickém a náboženském kontextu*) pojednává o jednom z vůbec nejpozoruhodnějších textů židovské bohoslužby. Vedle desítek požehnaní velebic Boha jako jediného vládce veškerenstva se modlitba za cizího a někdy i nepřátelského vládce může zdát na první pohled až paradoxní. Teprve hlubší vhled do postavení vládců v rámci židovského náboženství umožní větší porozumění danému typu textu i celé problematice.

Vydalo nakl. Karolinum v Praze roku 2025. 330 stran, dop. cena 460 Kč.

ZVI TOLKOVSKY

VE ZTICHLÉ KLICE

■ Výstava obrazů Zvi Tolkovského s tématem holokaustu je v galerii Ztichlá klika (Hradešinská 50, P10) přístupná do **10. října**. Otevřeno út–pá, 13–19 hodin.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Aleš Veselý: *Kadiš*, 1967–1968.

NG: ALEŠ VESELÝ RETROSPEKTIVA

■ V Národní galerii ve Veletržním paláci je až do **22. února 2026** přístupná výstava s názvem *Aleš Veselý: Retrospektiva – Alešville*. Jedná se o první souhrnnou retrospektivu sochaře Aleše Veselého (1935–2015), který patří mezi klíčové osobnosti českého poválečného umění. Veselý vynikl zejména monumentálními realizacemi ve veřejném prostoru, a to jak v Česku, například známým dílem v pražských Bubnech *Brána nenávratna* (2015), tak v zahraničí, například v německých městech Bochum (1979) či Hamm (1980). V roce 1970 získal prostor bývalého mlýna ve Středoklukách u Prahy, kde vybudoval jedinečný sochařský ateliér v podobě komplexního landartového díla. Navzdory represím tehdejšího komunistického režimu zde vytvořil místo svobody a rozvíjel své nadčasové představy o mnohatunových plastikách. Modely soch umísťoval po ploše areálu a vytvářel dočasné instalace, na některé sochy i hrál. Po sametové revoluci v roce 1989 se stal respektovaným pedagogem na Akademii výtvarných umění v Praze. Mezi jeho poslední realizace patří *Zákon nezvratnosti* na židovském hřbitově v Terezíně z roku 2015. Ve stejném roce předčasně zemřel, aniž by jeho tvorba byla uzavřena.

Výstava ve Velké dvoraně Veletržního paláce představuje postupný přechod od soch lidského měřítka k monumentálním úvahám, ale i doposud neznámé kresby, grafiky a obrazy z padesátých let či expresivní strukturální malby z let šedesátých. Vystaveny jsou také svařované objekty ze šedesátých let včetně známé *Židle Usurpátor* (1964) a sedmimetrové plastiky *Kadiš* (1967–1968), vytvořené v hale Vítkovických železáren v Ostravě. K výstavě je

připravena řada doprovodných programů (viz www.ngprague.cz) a ještě se k ní podrobněji vrátíme.

NEVIDITELNÉ SYNAGOGY

■ Do **konce října** potrvá výstava fotografií Štěpána Bartoše, v nichž mapuje místa, kde stávaly synagogy – většina jich zmizela v době 1939–1989, nejprve během nacismu a poté socialismu. Koná se v Židovské škole v Jičíně, vstup zdarma.

KDYŽ HUDBA ZTICHLA

Výstava o masakru Izraelců v Berlíně

■ Na druhé výročí teroristického útoku na Izrael vedeného Hamásem, tedy 7. října 2025, je v poprvé Evropě, v Berlíně, zahájena výstava o masakru na festivalu Nova s názvem *The Moment Music Stood Still* (Okamžik, kdy hudba ztichla).

Nedaleko Gazy se pod širým nebem sešlo přes tři tisíce návštěvníků, aby si užili hudební festival Supernova. Pak brzy ráno přijde útok. Teroristé vraždí, koho mohou, na návštěvníky a organizátory festivalu pořádají několikahodinový hon. Stovky jich zabijí a další unesou do Gazy. Oběti byly mučeny, mrzačeny, znásilňovány a upalovány. Výstava má připomenout atmosféru festivalu a jeho tragické vyústění. Na výstavě se budou promítat záběry, které mohl celý Izrael vidět v televizi, teroristé je sdíleli na sociálních sítích, a to i přes telefony svých obětí: Videá, kde se teroristé dohadují, zda ženu, kterou chytili, zabít, nebo znásilnit, a pak ji prostě střelí do hlavy. Videá, kde vrhají granáty po ukrývajících se lidech. Do Berlína budou dovezeny prostřelené toalety, shořelá auta, krvavé stany, nedopité lahve, poztrácené boty.

Premiéru měla výstava v Tel Avivu, následovalo Miami, Los Angeles, Buenos Aires, New York, Toronto, Washington, Boston a teď Berlín. Lze ji navštívit od **7. října do 16. listopadu 2025**, v hlavní hale bývalého letiště Tempelhof (Flughafen Tempelhof, Platz der Luftbrücke 5, 12101 Berlín). Pořadatelé doporučují koupit vstupenky v předstihu za cenu 20,60 EUR, otevírací doba je út–čt, so, ne 11.00–20.00, pá 11.00–18.00, ke vstupu je nutný doklad totožnosti.

V Berlíně se očekávají demonstrace a protesty propalestinských aktivistů. Záštitu nad výstavou by měl převzít úřadující starosta Berlína Kai Wegner a bezpečnost prý bude zajištěna. Další informace: <https://novaexhibition.com/berlin-exhibition>. *Petra Jurečková*

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ Ve středu 29. října přijde na Kávu divadelní herec, muzikant, textař a moderátor, dlouholetý člen Divadla Semafor **Václav Kopta**.

Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

KRAJINA NAŠÍ PAMĚTI: TEREZÍN

■ Od 20. října 2025 do 9. ledna 2026 lze v Jeruzalémské synagoze v Praze navštívit výstavu **Krajina naší paměti: Terezín**. Výstava představuje dlouhodobý umělecký projekt, jehož cílem je uchovat památku všech žen, mužů a dětí, kteří zahynuli během šoa. Umělci Mark Isaac a Gabriela Bulišová (kteří jsou zakládajícími členy mezinárodního uměleckého sdružení Atlantika Collective) svým dílem vracejí obětem tvář, jméno i příběh a tím znovu potvrzují hodnotu lidského života. V letech 2022–2024 se autoři zaměřili na takzvaný neznámý holokaust, nazývaný také „holokaust kulkou“, kdy byli lidé vražděni poblíž svých domovů, mimo hlavní vyhlazovací tábory. Pracovali na více než 45 masových hrobech v Polsku a následně rozšířili svůj projekt o připomínku obětí ghetta Terezín. Portréty, které vznikly pomocí unikátní historické fotografické techniky anthytypie, jsou vytvořeny z přírodních pigmentů rostlin a květin nasbíraných v Terezíně.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM

V PRAZE

■ 5. října ve 13.00, sraz u Pinkasovy synagogy (Široká 3, P 1): **Komentovaná prohlídka Pinkasovy synagogy**, která je také památkou obětí šoa z českých zemí, a venkovní expozice *Cesty bez návratu*. Areálem vás provede kurátorka výstavy Jana Šplichalová. Vstupné 150 Kč.

■ 6. října od 19.00 v Maiselově synagoze (Maiselova 10, P 1): **Oslava svátku Sukot**. Ve spolupráci s progresivní židovskou komunitou Ec chajim pořádáme oslavu svátku Sukot, který je známý jako „svátek stánků“. Večer zahájí bohoslužba pod vedením rabína Davida Maxy. Program pokračuje v suce na nádvoří před Maiselovou synagogou. Vstupné 150 Kč.

■ Neděle 12. října od 15 hodin v Dílně ŽMP na dvoře v Maiselově 15: **Workshop pro rodiny s dětmi Objevujeme Sukot**. Děti si s rabínem Davidem Maxou vyrobí dekorace do suky, vyzkouší si sváteční tradice a těšit se mohou na sladké dobrotky. Vstupné 90 Kč.

KULTURNÍ POŘADY

Mark Podwal: *Simchat Tora*, 2021.

■ 16.–19. října, 19–24 hodin, Klausová synagoga (U Starého hřbitova 3a, P 1): **Signal Festival 2025**. Klausová synagoga se v rámci letošního Signal Festivalu promění v místo multimediální instalace mladého umělce Jana Poše s názvem *Mýtus o hyperrealitě*. Instalace je součástí placené festivalové zóny, vstupenky zakoupíte na www.signalfestival.cz.

■ 22. října, 18.00 v Klausově synagoze: **Příběh knihy**. Pražská premiéra autorského zpracování téměř stoleté historie rodiny Strachovy z Brna, která se odvíjí od příběhu modlitební knihy, Machzoru, zabavené v Terezíně. Ta patřila obchodníkovi Corneliu Strachovi, internovanému v terezínském ghettu. Po 82 letech byla kniha nalezena a vrácena rodině Strachových. Machzor je součástí sbírky 12 000 modlitebních knih odebraných Židům v Protektorátu Čechy a Morava. Židovská obec Brno se snaží v rámci projektu *Knihovna ukradených nadějí* tyto knihy archivovat, a především dohledat potomky jejich původních majitelů a těm je vrátit. Součástí večera je beseda s Angelou Strach, vnučkou Cornelia Stracha. Režie, scénář: Hana Míkolášková, námět: Angela Strach. Vstupné 150 Kč.

■ 27. října v 18.00, Auditorium OVK (Maiselova 15, P 1, 3. patro): **Přednáška Dánští Židé v Terezíně**. V říjnu 1943 bylo do ghetta Terezín deportováno 470 dánských Židů. Ostatní vězni považovali Dány za „privilegované“, od jara 1944 totiž dostávali potravinové balíčky, navštěvoval je dánský Červený kříž a byli osvobozeni od transportů do Osvětimi-Březinky. Historička Silvia Goldbaum Tarabini představí Terezín právě z perspektivy dánských vězňů. Anglicky s konsekutivním tlumočením. Vstupné 60 Kč.

■ Přednášku doplní výstava **Dánští Židé v Terezíně**, již připravilo Oddělení skandinávských studií Ústavu germanistiky FF UK, kterou můžete navštívit po celý říjen od pondělí do pátku od 9 do 16 hod. v OVK (Maiselova 15).

■ 29. října v 18.00, Auditorium OVK: **Autorské čtení knihy Dům v Matoušově ulici**. Spisovatelka Tereza Boučková čte úryvky ze své knihy o příběhu jednoho stoletého smíchovského domu. Vystoupí též soubor Mišpacha. Vstupné 60 Kč.

MALÝ MEHRIN

Vídeňská 14, Brno

■ 7. října od 9 do 13 hodin: **Připomínka události 7. října 2023**, kdy teroristické hnutí Hamás zaútočilo na Izrael a zabíjelo vojáky i civilisty. V našich prostorách budou znít jména unesených, kteří jsou stále v zajetí v Gaze a mnozí již zřejmě nežijí. Na Vídeňské si můžete sami vyrobit a připnout na oděv žlutou stužku, která vyjadřuje solidaritu s oběťmi únosu.

Jejich jména zazní též na veřejné připomínce od 16 do 17 hodin též na náměstí Svobody u morového sloupu.

■ 9. října v 18 hodin: **Miloš Doležal: Tady nikdo není, jen já**. Básník, spisovatel a publicista zpracoval ve své knize deset příběhů lidí a míst židovského původu. Co Miloše Doležala motivovalo k sepsání těchto příběhů, jaké objevy na něj čekaly na cestě za vybranými hrdiny a mnoho dalšího, bychom se měli dozvědět v diskusi, již s autorem povede Martin Reiner.

■ 20. října v 18 hodin: **Znám víc než jméno** – rozhovor Efraima Berkoviče s Rachel Alon Margalit. Rachel Alon Margalit se podělí o svou cestu k objevování vlastní minulosti – od tragického osudu prarodičů, kteří zahynuli v době holokaustu, přes příběh strýce Davida a otce Joea Alona – Wintonových dětí.

■ 23. října v 18 hodin: **7. říjen 2023 a jeho dopad na geopolitickou mapu Blízkého východu**. Přednáška Evy Tatrové, historičky a odbornice na Blízký východ z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR.

■ Výstava **Hlasy**. Audiovizuální výstava dopisů z období holokaustu. Přijďte se seznámit s hlasy, které reprezentují pět moravských příběhů pomocí AI technologií. Výstupy zpracování dobových zdrojů jsou doplněné o historický kontext všech příběhů a rozhovory s potomky autorů dopisů. Výstavu připravila historička Taňa Klementová.

(Více informací a celý program naleznete na www.malymehrin.cz.)

CO VĚDÍ ČEŠTÍ STŘEDOŠKOLÁCI O ŽIDOVSTVÍ

■ Centrum paměti a dialogu Bubny (CpdB) zveřejnilo výsledky výzkumu, jehož cílem bylo zmapovat představy českých středoškoláků o židovství a kontexty, ve kterých se s židovstvím setkávají. Průzkum provedla na jaře 2025 agentura STEM/MARK, zúčastnilo se ho 2080 studentů gymnázií, středních odborných škol a učilišť ze všech krajů republiky. Jedná se patrně o první průzkum svého druhu v ČR.

Výzkum ukázal, že více než třicet let po pádu železné opony, který přinesl jistou renesanci židovského života v ČR a zvýšený zájem o židovství, se pro většinu dotazovaných (77 procent) stal hlavní asociací spojenou s pojmem židovství holokaust. Holokaust též dominuje výuce o židovství ve škole i v mediálním prostoru. O holokaustu je podle poloviny respondentů důležité se vzdělávat, neboť jde o významnou součást historie. Pouze třetina respondentů spatřuje význam vzdělávání o holokaustu v jeho odkazu pro přítomnost. V mediálním prostoru se studenti setkávají stejně často jak s holokaustem, tak s tématem izraelsko-palestinského konfliktu. Informace a zájem o jiné podoby současného židovství, židovské kultury a židovské zkušenosti jsou minimální. I přesto se čtvrtina dotazovaných setkala s antisemitismem a třetina jej považuje za problém.

Podle průzkumu existují zásadní rozdíly ve vnímání a setkávání se s židovstvím mezi gymnázií a učilišti. Zatímco 80 procent studentů gymnázií se setkala s výukou o židovství, na učilištích je to pouze 44 procent. Obdobné trendy lze sledovat i v rozdílech mezi Prahou a regiony.

Výsledky průzkumu budou spolu s dalšími poznatky využity k návrhu vzdělávacích programů CpdB pro školy. Pilotním projektem on-line vzdělávací platformy je animované video o životě Kurta Epsteina.

Informace o všech programech a akcích centra naleznete na www.cpdb.cz, kontakt info@cpdb.cz.

JSEM ŽID A ZDRÁV

■ Další beseda tohoto cyklu, tentokrát na téma *Být Židem v diaspoře po 7. října 2023*, se koná **5. října** od 16 hodin v kulturním domě Peškovka (E. Peškové 7, Praha 5). Jako hosté přijdou Dani Kolský a Aleš Weiss, moderuje Irena Kalhousová.

JUDAFEST

■ Letošní celodenní festival české židovské kultury, který organizuje Česká unie

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

židovské mládeže, se koná **5. října** v Peškovce (ulice Elišky Peškové 333/7, 150 00 Praha 5) a jeho tématem je *Budoucnost jako výzva* a zahrnuje řadu přednášek, diskusí, koncertů i ochutnávky speciální košer kuchyně.

Vstup na akci je volný.

KLENOTY PRO SYNAGOGU V TURNOVĚ

■ Upozorňujeme, že stále probíhá sbírka Klenoty pro synagogu, kdy můžete podpořit vytvoření replik původních liturgických předmětů, které patřily do trutnovské synagogy. Transparentní účet má číslo 2803172649/2010. Více informací se dozvíte na www.synagoga-turnov.cz.

KNIHOVNA ŽOP ON-LINE

■ Fond knihovny pražské židovské obce je nově přístupný on-line. Naleznete ho na odkazu <https://jachymka.jabok.cuni.cz>. Na tomto odkazu si pak zvolíte, zda chcete do fondu knihovny ŽOP nebo knihovny Institutu Terežinské iniciativy.

PODĚKOVÁNÍ

Každý hřbitov vyžaduje patřičnou péči, jinak jeho stav začne upadat. Firmy, které provádějí nezbytnou seč plochy hřbitovů, sice trávu posečou, ale jinak už je nic nezajímá. Ovšem na každém hřbitově tak zůstane spousta další práce: posbírat (a mnohdy i pořežat) suché kletí a větve ze stromů a pak vše spálit, vyřezat výmladky stromů a keřů, strhnout břeta a psí víno z náhrobků a ohradních zdí (a po uschnutí rovněž spálit nebo odvézt). A přitom na většině hřbitovů v majetku židovských obcí a FŽO v ČR správce nemáme, protože dnes se nikomu moc fyzicky pracovat nechce. Jsme proto šťastní, když se vyskytne iniciativa k dobrovolnické brigádě na údržbu hřbitova. Letos měly takové štěstí v srpnu Loštice a v září

Kojetín, Tovačov a Přerov, když byly jejich plochy dokonale vyčištěny, přitom za málo příznivých povětrnostních podmínek. Velké poděkování za to patří členům Církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů pod vedením p. Josefa Šlázara, kteří se za tím účelem sjeli z celé republiky a Slovenska (v září 55 účastníků!). Jsme jim za toto šlechetné úsilí velmi vděční. *jk*

Dodejme, že dobrovolnickou práci pořádá každoročně Nadační fond obětím holocaustu, letos v létě vyčistili brigádníci židovský hřbitov v Mladé Boleslavi, svou pracovní akci v Kostelci u Křížků pořádala na podzim i Unie židovské mládeže. *fžo*

BYTČIANSKA MADONA in memoriam

Potreboval som si vyčistiť počítač a vďaka tomu som po rokoch narazil na zaujímavý a medzičasom zabudnutý e-mail. Historička Madeline Vadkerty mi raz spomenula, že robila výskum v bytčianskom archíve a vraj tam majú nejaké údaje o našej rodine. Napísal som a z archívu odpovedali:

Vážený pán Salner,

obávam sa, že došlo k nedorozumeniu.

Rozprávala som pani Vadkerty, že na veži zámku bola namaľovaná Madona, ktorej predobrazom bola vraj (veľmi krásna) Dora Salnerová. Madonu maľoval miestny akad. maliar Stanislav Bíroš. Osobne si pamätám, že môj otec spomínal Vila Salnera, asi sa tiež vyskytoval v Bytči. Lutujem, že Vám nemôžem dať iné informácie.

S pozdravom M. Weinbergerová

Spomenutých otcových súrodencov som

nezažil, pretože oboch zavraždili v Kremničke (Vila 19. decembra 1944, Doru 9. januára 1945), teda dávno pred mojím narodením. Viťlovu existenciu som zaznamenal vďaka významaniu Československý válečný kríž, In memoriam. Podpísal ho Ľudvík Svoboda (vtedy ešte „len“ generál) a bolo viditeľne vystavené v našom

byte. Neskôr som mu zariadil Stolperstein v Banskej Bystrici. Dore nie, pretože o nej som nevedel (a platí to dodnes) prakticky nič. Moji rodičia nám totiž rozprávali len o žijúcich príbuzných (obaja boli z piatich detí a každému z nich prežila jedna sestra). O mŕtvych mlčali... *Peter Salner*

Dora Salnerová. Foto archiv P. Salnera.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **októbri** slávia sviatok svojich narodenín: pani Marianna Belanová, nar. 16.10. – 80 rokov; pani Ingrid Turčanová, nar. 16.10. – 62 rokov; pán Tomáš Grünfeld, nar. 15.10. – 76 rokov; pani Alena Redlingerová, nar. 17.10. – 79 rokov, a pani Nikola Pastierovičová, nar. 9.10. – 51 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V **októbri** oslávia narodeniny: pán Guy Dadi – 70 rokov; pani MUDr. Yvonna Farská – 95 rokov; pani MUDr. Heda Forbátová – 75 rokov; pán Ing. Jaroslav Franek – 79 rokov; pani Elena Krajčovičová – 77 rokov; pani PhDr. Ula Pastirčáková – 75 rokov; pani Viera Rybárová – 72 rokov; pán Prof. Ing. Juraj Stern – 85 rokov; pani Alena Strapková – 82 rokov, a pani Eva Škamlová – 77 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **říjnu** oslaví narodeniny: pan Vít Bartoš, nar. 21.10. – 62 let; pan Alois Doležal, nar. 23.10. – 16 let; paní Genovéva Dostálová, nar. 29.10. – 75 let; paní Anežka Hanáková, nar. 31.10. – 25 let; Nica Harel, nar. 22.10. – 14 let; Jeremiáš Klaus, nar. 18.10. – 6 let; paní Kateřina Králová, nar. 4.10. – 49 let; paní Sandra Látalová, nar. 3.10. – 39 let; pan Radek Maník, nar. 14.10. – 58 let; paní Miriam Navrátilová, nar. 15.10. – 55 let; pan Michael Pelíšek, nar. 9.10. – 45 let; paní Marie Sudová, nar. 9.10. – 86 let, a Patrik Urban, nar. 17.10. – 10 let. Oslavencům přejeme hodně zdraví a osobní spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **říjnu** oslavují: paní Petra Čepková; paní Eva Erbenová; pan Ing. František Fendrych; pan Jaroslav Achab Haidler; pan Vladimír Poskočil ml.; pan Martin Alexandr Šimek; paní Martina Turková; pan Ing. Jiří Vejvoda a paní Tereza Vejvodová. Všem přejeme dobré zdraví. *Ad mea veesrim šana!*

ZPRÁVY Z OBCÍ

ŽO KARLOVY VARY

V **říjnu** oslaví narodeniny pan Anthony Bloch, nar. 10.10. – 92 let. Přejeme mu pevné zdraví a životní spokojenost.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **október** oslávia narodeniny: pani Katarína Barkániová – 72 rokú; pán Ing. Eugen Blau – 85 rokú; pán JUDr. Pavol Sitar – 79 rokú; pán Alexander Malý – 73 rokú; pani MUDr. Katarína Šalamonová – 72 rokú; pán Ing. Ernest Salzer – 55 rokú; pán Tibor Šimonovič – 73 rokú, a pán Tomáš Stark – 78 rokú. Prajeme im veľa zdravia. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **říjnu** slaví narodeniny slečna Ester Yael Adamová, nar. 5. 10. – 27 let. Přejeme jí pevné zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **říjnu** oslavují narodeniny: pan Pavel Buxbaum, nar. 4.10. – 70 let; paní Alžběta Dostálová, nar. 11.10. – 89 let, a paní Helga Smékalová, nar. 28.10. – 95 let. Přejeme jim zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **říjnu** oslaví narodeniny: pan Robert Dvořák – 55 let; paní Dana Jeřábková – 86 let; paní Olga Komárková 62 let;

paní Anastázie Osičková – 79 let; paní Katrin Tesařová – 21 let, a pan Michal Tesař – 24 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **říjnu** oslaví narodeniny naši členové: pan Michal Foršt – 62 let; pan Miroslav Lederer – 78 let; pan Vilém Lederer – 83 let, a pan Jan Stadler – 87 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **říjnu** oslaví narodeniny: pan Jiří Daniček, nar. 22.10. – 77 let; paní Olga Dostálová, nar. 2.10. – 79 let; paní Helena Dvořáková, nar. 15.10. – 91 let; paní Věra Eisenberger, nar. 11.10. – 76 let; pan Martin Janeček, nar. 27.10. – 83 let; paní Natela Jinjikhshvili, nar. 2.10. – 85 let; pan Vít Klíma, nar. 4.10. – 76 let; paní Hana Růžicková, nar. 8.10. – 89 let; pan Pavel Sládek, nar. 24.10. – 79 let; pan Peter Stiefel, nar. 4.10. – 77 let; paní Judita Timplová, nar. 8.10. – 98 let; paní Judis Urbanová, nar. 2.10. – 85 let; paní Marina Varšavská, nar. 3.10. – 84 let; pan René Walla, nar. 14.10. – 88 let, a pan Rolf Wiener, nar. 1.10. – 91 let. Přejeme všem zdraví, štěstí a osobní spokojenost.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Se smutkem oznamujeme, že ve středu 17. září 2025 zesnula ve věku 95 let paní Olga Jirásková. Rozloučili jsme se s ní 21. září v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze. Nechť je její duše přijata do svazku věčného života! *Zichrona livracha.*

Je naší smutnou povinností vám oznámit, že 4. září ve věku 79 let zemřel pan Boris Lazar. Nechť je jeho duše přijata do svazku věčného života!

Zichrono livracha.

ŽNO TRENČÍN

V mesiaci **október** oslávia svoje narodeniny: pani Viera Barátová, nar. 20.10. – 90 rokov; pán Michal Hlavienka, nar. 13.10. – 39 rokov; pán Martin Poriez, nar. 7.10. – 76 rokov, a pán Jozef Vojdan, nar. 16.10. – 85 rokov. Oslavencom prajeme všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

UZNÁNÍ STÁTU PALESTINA

Francouzský prezident Emmanuel Macron v září na zasedání Valného shromáždění OSN v New Yorku oficiálně oznámil, že jeho země uznává palestinskou státnost. Nastínil také svou vizi „obnovené palestinské samosprávy“. Macronovo prohlášení následovalo po podobných krocích Velké Británie, Portugalska, Austrálie a Kanady, palestinský stát uznaly i Andorra, Belgie, Lucembursko a San Marino. K 23. září 2025 uznalo Stát Palestina celkem 156 ze 193 členských států OSN (přes 80 procent).

GITA

Bývalý britský premiér Tony Blair navrhl, že po skončení války mezi Izraelem a Hamásem povede přechodnou správní autoritu v Gaze. Plán, který vypracoval Tony Blair Institute (TBI), zahrnuje vytvoření dočasné správy s názvem Gaza International Transitional Authority (GITA). GITA by byla zřízena pod záštitou OSN a po několik let by fungovala jako vládní orgán v poválečné Gaze, než by byla kontrola předána palestinské samosprávě v závislosti na vnitřních reformách. V její radě by zasedali vysocí představitelé OSN, mezinárodní obchodní lídři, palestínští a muslimští zástupci. Plán nepočítá s vysídlením obyvatel Gazy. Navrhovaný model je inspirován mezinárodními správami použitými ve Východním Timoru a Kosovu. Úřad by mohl sídlit v El-Aríš v Egyptě, poblíž jižní hranice Gazy.

PRŮZKUMY

Před vyhlášením uznání palestinského státu se ve Velké Británii a ve Francii konaly průzkumy veřejného mínění na toto téma. Průzkumy ukázaly, že většina dotázaných nepodporuje vládní uznání Státu Palestiny bez splnění předběžných podmínek.

Deník *The Telegraph* informoval, že podle průzkumu společnosti JL Partners 87 procent Britů nepodporuje krok premiéra Keira Starmera uznat palestinský stát bez podmínek vůči Hamásu. Britský deník uvedl, že 51 procent britské veřejnosti je proti uznání, dokud Hamás ovládá Gazu a nepropustí rukojmí. 52 procent zastává názor, že uznání palestinského státu by bylo odměnou pro teroristy z Gazy.

Podobný průzkum se konal ve Francii. Zjistil, že 71 procent francouzských respondentů nepodporuje uznání palestinského státu, dokud Hamás nesplní předběžné podmínky.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Marc Chagall: *Sukot*.

OPERA PODLE CHABONA

Metropolitní opera uvádí operu *Úžasná dobrodružství Kavaliera a Claye* založenou na stejnojmenném románu Michaela Chabona (za nějž autor získal Pulitzerovu cenu), libreto vytvořil Gene Scheer, hudbu složil Mason Bates. Finsko-americký tenorista Miles Mykkanen ztvárňuje Sammyho Claye, židovského chlapce vyrůstajícího v Brooklynu za druhé světové války. Společně se svým bratrancem, českým uprchlíkem Joem Kavalierem (polský baritonista Andrzej Filończyk) vytvoří komiksového hrdinu, jenž bojuje s nacisty, podle vzoru Supermana.

MALBY Z DURA EUROPÓS

V září navštívila skupina židovských vědců Národní muzeum v Damašku. Cesta, která by za vlády Bašára Asada byla nemožná, vedla k replice synagogy v Dura Európos, přesněji k jejím původním malbám, které představují nejstarší a největší bíru synagogálních obrazů na světě.

Synagoga v Dura Európos (ve strategicky významném starověkém pohraničním městě ležícím na území dnešní Sýrie) byla vymalována kolem roku 244 n. l., o deset let později ji římsí vojáci zasypali hlínou, aby pomohli opevnit město před invazí. Po zničení města synagoga zmizela, ale ve 30. letech 20. století archeologové zjistili, že

vrstvy zeminy uchovaly rozsáhlé nástěnné malby biblických postav a scén. Tyto fresky byly později přemístěny do Národního muzea v Damašku a jsou uloženy v replice původní starověké synagogy.

Během Asadova režimu v Sýrii panovaly obavy o osud nástěnných maleb, ale ukázalo se, že obrazy přežily. Jedná se o sedm metrů vysoké fresky zobrazující širokou škálu biblických příběhů.

PROTI BOJKOTU

Na 1200 předních osobností zábavního průmyslu podepsalo otevřený dopis odmítající výzvy k bojkotu izraelského filmového a televizního průmyslu a odsuzující tento krok jako „diskriminační a antisemitský“. Prohlášení bylo zveřejněno v Los Angeles jako reakce na výzvu skupiny Film Workers for Palestine. Ta nabádá kolegy, aby přerušili vztahy s izraelskými filmaři, festivaly a kulturními institucemi.

Americká herečka Debra Messingová prohlásila: „Když umělci bojkotují své kolegy pouze na základě jejich země původu, je to zjevná diskriminace a zrada naší role vypravěčů. Historie ukazuje, že bojkoty proti Židům jsou již dlouho nástrojem autoritářských režimů.“

Dopis navazuje na kontroverzi na letošním Mezinárodním filmovém festivalu v Torontu (TIFF), kde byl film Barryho Avricha *The Road Between Us* (o misi generála ve výslužbě Noama Tibona na záchranu své rodiny 7. října) pod tlakem bojkotu krátce stažen, ale poté znovu zařazen do programu. Nakonec tento film získal Cenu diváků za dokumentární snímek. (am)

רוש חודש
ROŠ CHODES

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 10. 2025.

Cena 50 Kč (2,20 €)